

ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - UKRAINIENNE - TRIDENIT

Число 2-3 (260-61) рік вид., VII. 18 січня 1931 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.)

Париж, неділя, 18 січня 1931 року

У совітській пресі є дві любимі теми. Одна з сфери внутрішньої, друга — з зовнішньої: «п'ятилітка» і інтервенція. Ті теми між собою пов'язані. Як що йняти віри совітським журналістам, геть уся Європа ніби тільки те й робить, що готується до війни з совітами. Та ще з тим готуванням чим дужче поспішає, бо виступити збройно проти Москви їй, хоч кров з носа, треба як найшвидче... Ато-ж, не приведи Господи, впораються якимсь побитом кремль ізські чудотворці з тією «п'ятиліткою», тоді всьому край. Совітська імперія наздожене, пережене старий, струхлявий капіталістичний світ, і тоді стане таким монолітом, що його не то вже нічим не зруйнуєш, а сам він світ переможе і собі під носі покорить. Ото-ж стара Європа спить і про війну мріє. Не тому звісно, що їй болять недоля поневолених Москвою народів, або вона хоче — хто жовтоблакитній, а хто білій чи трьохкольоровій — еміграції допомогти, а тому, що на смерть перелякана вона тремтить за свою власну долю й існування. Стає аж страшно за ту нещасну Європу, що то з нею, бідною, буде?

Ми в Європі добре знаємо, що вона тієї війни не хоче. Отже, звідси поки-що пануванню гемонської влади Москви над поневоленими народами жадної небезпеки і жадної загрози, на жаль, нема.

Менше знаємо ми про те, як іде виконання отієї вславленої п'ятилітки. Але те, що знаємо, і здебільшого на підставі совітських таки джерел, дає певність, що й цього разу з цих пишних нахралок у наслідку вийде хіба-що «ковальський пшик».

Вельми цікаву ілюстрацію що-до цього знаходимо в статті «Кому-

ніста» (ч. 344 з. 15:ХІІ.1930) на тему: «За реконструкцію дніпрового транспорту».

Звісно, всією роботою в п'ятилітці керує пануюча партія.. Отже не від речі, може, буде навести де-які дані про те, як стоїть власне справа партійна на цьому «відповідальному відтинку внутрішнього фронту».

Бачимо от що.«Мізерний партпрошарок (4 відс.) не дав змоги провадити масово-партійну роботу в цехах. Комуністів розподілено неправильно (та воно ж і не легке завдання — розподілити оті 4 відс.. Прим. наша). У найбільшій (по-над 500) корпуснім цеху не було навіть партгрупи. Кадрових робітників до партії не вербували». «Найгірше з роботою серед плавскладу. Партпрошарок плавскладу дуже малий: на 3000 робітників плавскладу лише 129 комуністів, до того ж більшість — кандидати. Осередків на суднах немає»: «Соціяльний склад плавскладу ріжноманітний: більшість — селяне, зв'язані з сільським господарством»... «Командний склад майже зовсім не партизований, це переважно старі кадри, часто із чужих нам людей, а іноді навіть і із власників націоналізованих суден»... Не все гаразд і серед тієї малюсенької жменьки партійних, що назбирагася таки на Дніпрі. Ось зразки з внутрішнього життя їхнього. «Осередок, поділившись на кілька ворожих таборів («шеренгівці», «фіделівці», «мишківці», «ашинці») демонстративно проваляє мало не всі пропозиції бюро»... Це на низу, а ось на горі. «Заводуправа кийвської карабельні, подаючи керівним організаціям брехливу інформацію про виконання промфінплану, довгий час присипляла увагу робітничої громадськості». Те внутрішнє партійне становище стаття характеризує такими словами підзаголоюку: «в полоні чвар та безпринціпної боротьби».

Ми певні, що читач не ремствуватиме на нас за ці може за довгі і за дріб'язкові виписки з харківської газети, бо ж саме в тих дріб'язках одбигається справжнє життя.

Отже з незахованою приемністю констатуємо, що партії до опанування масами транспортних робітників на Дніпрі і до підпорядкування своїм впливам цього,здебільшого селянського,елементу дуже й дуже далеко.

Так само далеко на Дніпрі й до здійснення мрій про п'ятилітку. Принаймні на третій рік виконання плану, що для нього напружено всі сили, ось які маємо «досягнення».

«Велика аварійність флоти, брак механізації вантажних та розвантажних робіт, низька труддисципліна плавскладу, недостатнє запровадження єдиноначальності...» «Чимало постанов уряду про реконструкцію дніпровського водного господарства в рамках п'ятирічного

плану в зв'язку з майбутнім відкриттям шлюзу Дніпрельстану і на сьогодні не виконано» ... «На проблему суднобудівництва... не звернули уваги ні НКШ, ні держпароплавство (в 1929 році Київська корабельня випустила 7 суден замість спланованих 24). Це загрожувало зірвати п'ятирічний план суднобудівництва».

«Роля дніпроєського транспорту річного в економіці УССР і далі зменшується (1913 р. — 14, 7 відс., в 1923 — 3,6 відс., в 1929 р. — 3,3 відс.)».

Замість до-воєнних 14,7 відс. нині 3,3 відс. Це справді рекорд в «досягненнях», та ще по дорозі до п'ятилітки. Можемо щиро привітати з ним товаришів та побажати їм подібних успіхів і в інших ділянках народного господарства.

Проречисі цифри. А ще показнішими вони стають, коли пригадати, якої ваги в тій п'ятилітці надають вони Дніпрельстанові і всьому, з ним зв'язаному. Стаття харківського офіціоза одхиляє тільки краєчок завіси, але й того досить. Те, що діється на Дніпрі, діється, часами в ще сильнішій формі, і повсюди. І ми не помилимося, коли зробимо висновок, що і тепер до виконання фантастичних планів перебудови всього народного господарства України окупантам не ближче, ніж було кілька год тому. Коли по дорозі до п'ятилітки, в наслідок отих безглузких і злочинних витівок, до чого і стало ближче, то хіба до загальної руїни.

Отже, виходить, і Європі поки-що те-ж нема чого боятися.

Пам'яті М. М. Старицької.

Звідти, з далекого рідного краю прийшла звістка сумна, що в грудні минулого року в Києві упокоїлася на віки Марія Михайлівна Старицька. Це ім'я багато говорить представникам старішого покоління нашої інтелігенції.

Талановита сім'я Старицьких гетьми прислужилася справі нашого національного відродження.

Історія української драми тісно зв'язана з іменем М. Старицького, одного з основоположників сучасного українського театру, батька М. Старицької. Поет, перекладчик класичних авторів, талановитий драматург, він багато зробив для того, щоб вивести українську поезію й драму по-за тісні межі народного побуту, поставити їх на рівень вимог інтелігента. Коли він взявся ще в 70-ті роки минулого віку дати українському читачеві зразки класичної літератури світової рідною мовою, йому довелося багато працювати над самими виразами, над словами, теорити, «кувати», як зневажливо гоє орили наші вороги. І за ним безперечні заслуги в історії розвитку сучасної нашої літературної мови. Належне віддали йому й вороги, скеровуючи саме на нього найго-

стріші напади проти нашого відродження літературного. Хто з киян кінця ХІХ чи початку ХХ віку не пам'ятає його характерної, старо-української, гордої постаті з довгими козацькими вусами?

... Родина Старицьких була наскрізь українською. Національне виховання — річ в ті часи не легка — отримали в ній і діти. Само собою, коли прийшов час, дочки повиходили заміж за українців. Поруч з сім'єю Старицьких вирости молоді сім'ї Черняхієських, Стешенків. Оксана вийшла заміж за І. Стешенку, що був пізніше першим Генеральним Секретарем Народньої Освіти, першим міністром освіти України і трагічно, за часу загинув в розцвіті сил од ворожої кулі в Полтаві. Людмила віддалася за доктора Ол. Г. Черняхієського, відомого нашого вченого, і разом з своїм чоловіком поневіряється тепер на московській каторзі, куди їх загдали окупанти разом з найвидатнішими патріотами українськими за їх національну діяльність та непохитне служення інтересам рідного народу.

Людмила перейняла від батька його літературні здібності. Талановита письменниця, бездоганна стилістка, вона збогатила нашу літературу не одним прекрасним твором. З діяльністю літературною еднала вона жваву громадську роботу. Чи то на прилюдних виступах українських, чи перед чужим світом, чи в потайній політичній праці за часів царських, всюди з гідністю представляла вона сучасну жінку українську, по європейському виховану і з рідним ґрунтом міцно зв'язану.

Духовна спадщина по батькові поділилася. Одна дочка пішла літературним шляхом. Друга пішла іншою, протоптанною старим М. Старицьким, стежкою: покійна Марія Михайлівна саме віддала свої здібності і сили служенню рідному театру.

В небіжчиці втратили ми талановиту артистку — педагога. Значну частину свого життя віддала покійна власне артистично-педагогічній діяльності. Одколи заснувалася в Києві на початку ХХ віку Українська Драматична Школа імені М. Лисенка, видатний педагогічний хист покійної, її великий досвід знайшли собі примінення у вихованні молодих сценічних робітників, у виробленню власної драматичної школи. Заслуги покійної М. Старицької саме на цьому полі не підлягають жадному сумніву. Та більше й докладніше про цей бік її праці можуть і повинні сказати її учні та учениці, що з по-між них деякі найвизначніші і зараз перебувають за кордоном.

Для мене спомин про покійну зв'язується з іншими: її виступами, як артистки-декламатора... За давніших часів, до революції 1905 року, коли не було у нас преси, ні школи, ні товариств, єдиним виявом нашого національного життя, по-за незначною і взятою в заміни шпони царської цензури книжковою продукцією, було живе слово. Те слово живе було тоді єдиною нашою зброєю. А єдиним місцем, звідки те слово могло більше-менше голосно лунати, доходити до ширшого гурту громадян, підтримувати й розбудувати в них, в сотнях і тисячах, національне почуття та свідомість — був театральний кон, концертоа естрада. З них промовляло до серця прилюдно рідне слово, з них дзвеніла й чарувала всіх своєю мелодією рідна пісня, з них озивалися до живих земляків своїм віщим словом мертві наші попередники, давно померлі

борці за Україну та її визволення: доволі пригадати, яким почуттям переймали присутніх могутні згуки «Заповіту», що еся заля побожно вислохувала стоючи,—тоді прилюдно заміняв їн нам національний гімн. Для нас тоді кожен концерт великий був не розсагою, а сятю, а для тих, хто його епоряджав і брав в ньому участь, — національною роботою. Кожен Шевченкові роковини були значною подією в нашому житті і залишали по собі глибокий слід на дого. Особливо великої ваги набрали, позначивши собою цілу епоху нову в нашому національному відродженні, перші наші сята прилюдні — сята Котляреєського, ювілеї Лисенка, Нечуя-Левицького. Ясним звідси стає те значіння, якого в ті часи надавали наші діячі живому слову, його мистецькій інтерпретації, що додавала йому ще більшої сили, подекогала його вплив на душі людські. Тут великі прислуги віддала музична ілюстрація, особливо до «Кобзаря», мистецтво декламації, майстерне відтворення з естради слова авторогого. В цій останній сфері майстром незрівняним і була покійна Марія Михайлієна, яка витворила свій жанр декламації і полишила по собі певну школу декламаційну. Не можна було в колишньому старому Києві уявити собі великого концерта без незабутнього майстра нашої музики М. Лисенка з його тонким виконанням на роялі власних композицій, чарівника нашої пісні Ол. Кошиця з його, вже тоді славним, студентським хором, який звучав під магічною паличкою незрівняного дирегента, як один музичний струмент, без повного сили, характерного виступу М. Старицької з декламацією.

Ті, хто був в Києві студентом на початку нашого століття, певне й досі пам'ятають велику двоховерхову залю з білими колонами: зала Купецького Зібрання, де відбувалися найурочистіші сята українські. Море людей. Всюди чути нашу мову. Зпереду наші провідники, найчільніші представники української інтелігенції, середину займає старше громадянство, а далі по-під стінами решту залі вислодняє жвага, бадьора студентська та гімназіальна молодь. Всі однотонно настроєні, всі зачаровані красою рідної мелодії, захоплені силою рідного слова.

Допіру ушухли оплески, які ще більше розігріли і так піднятий настрій. Білими мурами одбивається притишений гомін тисячного натовпу. І от заля знову замовкає.

На естраді М. Старицька... Величня статура. Могутній, глибокий голос. Серед загальної тиші гучно і сильно проносяться громом над головами слухачів перші слова:

«Гей ти, ниво, твого гону
Од Карпатів аж до Дону!»

Вже перші слова артистки проймають присутніх ніби електричною течією, примушують силою еризу сего коритися собі, забувати те, що навкруги, проти воли переносять слухача на легких крилах мистецтва в чарівне царство слова. Ніби роступаються величні білі мури залі; в напієсні перед твоїми очима пливуть безмежні простори землі українського народу з-за Карпатів, геть за Дон, аж ген по високий Кавказ.

Замовкають останні слова поезії. Та навіть рясні оплески не одразу будять тебе і повертають до дійсности.

Скажуть: молода вразливість. Може справді певну частку того впливу, який робило слово в передачі М. Старицької, певну частку тієї сили, якою воно проймало всю істоту, слід записати й на молодий вік. Але навіть сьогодні, по багатьох літах, коли я згадую небіжчицю, з непереможною силою ніби гремить її могутній голос і викликає перед уявою з туману чужої сторони далекий рідний край, його степи, гаї, ниви, сади, ліси, гори... І досі з давніх літ в усі ніби дзвенить оте могутнє:

«Гей ти, ниво, твого гону
Од Карпатів аж до Дону...»

Сьогодні українську землю поділено кордонами, поділено її між чотирьма державами. Але нація українська застається єдиною й неподільною... І всюди тією розлогою нивою українською—з-по за Карпатів аж по Кавказ — сумом озветься звістка про смерть заслуженої робітничі.

Нехай же спочиває вона спокійно в рідній землі коло близьких і рідних могилок на Байковій горі, яка дала вже притулок на вічний спочинок багатьом нашим діячам, старим громадянам київським.

* * *

Перечитую написане. Як часто останніми часами доводиться писати некрологи, і як ті некрологи самі собою повертаються ніби в сторінки споминів з минулого. Посмертні згадки про людей, яких знав, повертаються в сторінки життя, що їх перегортає час.

І справді, з смертю М. Старицької перевернулася ще одна сторінка з книжки нашого недавнього минулого. Одійшла від нас у вічність характерна постать старого Києва, а разом з нею і ціла епоха з життя нашої столиці, близька й разом з тим далека вже...

В. Прокопович.

Ян Нєдїслав Бодуєн де Куртєне.*)

(1841 — 1929)

В перших днях листопаду 1929 року згасло життя чоловіка, який на протязі більше ніж 80 літ не зазнав ні спокою, ні відпочинку од праці, від турбот про добро громадське, про скрієджені одиниці, класи і народи. Без перебільшення можна сказати, що Ян Бодуєн де Куртєне був апостолом визволення з усяких кайданів, що зв'язують чоловіка, а найбільше кайданів національних, громадських, політичних, нарешті кайданів мислі. Його дуже індивідуальність не раз наражалася на тяжкі закиди з боку тих, хто інакше, ніж він, мислив. Та він не робив того.

*) Подаємо цю статтю проф. Ол. Лотоцького з річного справоздання клубу «Прометей» в Варшаві.

ні через те, що хотів кому докучити, ані через те, що бракувало йому пошани до чужих переконань, — бо чужі переконання шанував по-над усе. Керував а ним завжди незломна едача борця, що має на оці лише мету, до якої прямує через усі перешкоди.

Програм життя Яна Бодуена де Куртене, такого багатого на зміст науковий і практичний, можна означити слогами: була то завжди і всюди в и з в о л ь н а б о р о т ь б а — чи то в царині діяльності громадської і політичної, чи то в царині знання. Та завжди і есюди єдиною методою небіжчика в тій боротьбі було п і з н а н н я.

З молодого віку прямував до своєї мети Бодуен де Куртене тернистим шляхом. Коли молодий Бодуен де Куртене скінчив р. 1866 Головну Школу, його вислано було за кордон готуватися до катедри в проектованім тоді Університеті Варшавським, що мав заступити Головну Школу; але коли по студіях в Празі, Відні і Берліні повернувся до краю, то застав там розпорядження російського уряду, яким поляки не допускалися на посади професорів в Варшавським Університеті. Не зміг він отримати катедри і в Києві, де факультет історично-філологічний обрав його, але рада Університету тієї ухвали не затвердила, мотивуючи одмовлення це тим, що Бодуен де Куртене, як поляк, може бути небезпечним в Києві.

І ото молодий професор удається на північ, щоб викладати в Петербурзі, Казані, Дорпаті, застаючися завжди вірним своїй зорі путеводній — ідеї визволення.

Яко вчений філолог сотворив він для тієї ідеї міцний фундамент філологічний. Його досліді в сфері порієнюючого могознаєства доєдили самостійність мов, яких самобутність заперечували і поборювали політичні і наукові репрезентанти «об'єдинительної» політики російської.

Не обмежувався він при тім ніколи тільки тим, що подавав висновки своїх дослідів до відомости тісного кола представників чистої науки, але прямував до їх популяризації в широких сферах громадянства, друкуючи статті в поважних часописах російських. Живим зосталося мені в пам'яті те величезне вражіння, яке зробила в 90-х роках минулого століття, тоді, коли в Росії панувала найчорніша реакція, стаття, надрукована в «Вістнику Европы», в якій він подає схему самостійних мов слов'янського коріння.

З природи своєї діяльна, що обіймала широкі обрії, мисль Бодуена де Куртене не дозволяла йому обмежитися діяльністю чисто науковою. Гарячий темперамент штовхає його до діяльності громадської. Був я свідком тієї його діяльності від року 1900, коли по дволітній демісії обняв він знову катедру в Університеті Петербурзьким. Того часу зорганізувалися вже в Петербурзі колонії окремих неросійських народів і розпочалися виступи представників тих народів, взаємно між собою погоджені. Ніби осередком того руху був саме Ян Бодуен де Куртене і не тільки, яко вчений великого авторитету, але і яко чоловік найдіяльніший і непохитно відданий ідеї національного визволення. В своїх численних виступах прилюдних, які відбувалися здебільшого в Українським Клубі, унікав він завжди обов'язковою за тих часів «езо-

поєської мови», яка скригає під свідомою неясністю форми прикрі для урядових кол прагди, мога та була органічно чужа його гдачі. Називав він завжди речі їх іменем, ставив усі крапки над «і». Тією діяльністю велими причиниєся Бодуен де Куртене до поглиблення національної свідомости петербурзьких «іногородціє» і підготуєав ґрунт до утворення національних фракцій в першій і другій Думі та для зорганізуєавня Союзу Автономістів Федералістів в першій Думі.

Само собою, того роду діяльність чоловіка з таким великим авторитетом в найширших колах громадянства не могла не бути сіллю в оці російському урядові, який шукав тільки відповідної нагоди, щоб тій діяльності край поклѣсти. Нагоду ту дала незабаром написана російською могою брошюра Бодуена де Куртене «Національний і територіальний признакъ єъ автономіи». За ту брошюру розпочато проти автора карну справу. Головою сесії петербурзької Судової Палати («Особое Присутствие Палаты»), яка розглядала ту справу, був спеціально на те призначений сенатор Крашенніков, який єслабивєся з умілого і повного дотепу вєдення політичних процесів. Хотіли тим способом висміяти, здискредитуєати в очах ширшого громадянства, а тим унешкодливити громадянина-вченого.

Але моральні наслідки процесу заєвели надії уряду. Словесний поєдинок, до якого прислуховуєалася ціла інтелігентна Росія, поєдинок між талановитим, в'їдлигим і в діалектиці судовій досвідченим Крашенніковим і Бодуеном де Куртене, якому ніколи не бракуєало слога гострого, різкого, а разом з тим повного глибокого змісту, випав на користь підсудного. Він осягнув безперечного триумфу своіми класичними впрост одповідями на поєні отрути уєаги голоєи. Інакше виглядав наслідок формальний. Старого профєсора столичного університету засуджено було на 6 місяців в'язниці. Скаргу касаційну до Сенату, що її, яко оборонець, проєадив з властивим йому талантом Олександр Лєдницький, було одкинєно.

Бодуен-де-Куртене одсидів кару, яку йому пізніше було зменшено до 3 місяців, але не заламаєся і проєадив своєю діяльністю і в прєсі, і в громадянстві. Як мало дбав небіжчик про своєю власну безпечність, свідчить такий факт. Одного разу, єже за часів війни, телефонує Бодуен де Куртене мене (були ми сусідами і спільно залагоджуєали деякі справи) і просить, щоб прийшов до нього побачитисєя з приїзжим земляком. Приїзжим тим був ніхто инший, як один з ємісарів Союзу Визволення України, що якимсь чудом дістаєся до Петербургу і там тяжко захворів. Присутність того чоловіка зв'язана була для господаря хати з найбільшою небезпечністю, але те його ані трохи не турбуєало. І довєлося мені єжити рішучих заходів, щоб звільнити його — проти його волі — од небезпечного гостєя.

Мені пошастило після многолітньої перерєи зустрїтисєя знову з Бодуеном де Куртене у Варшаві, куди його покликано нарєштї року 1918 до тутєшнього Університету, яко «вченого перєорядного і слави європейської» (проф. А. Кринський). Доєягнув нарєштї мети, про яку марив ціле життєя, — викладає в рідному університеті. Але його гдача невтомного бойовника не дозволила спочити і на схилку віку. З немен-

шим запалом, ніж за молодих літ, переймається він до глибини серця справами сучасного життя і бере в них чинну участь. Але тепер іншим було тло його повних невичерпаного темпераменту виступів: тлом тим було життя громадське й державне власного народу. Наражаєся він через те на нехіть з боку земляків, які де-далі то дужче відчували розчарування до колись так заслуженого патріота. Не легко було об'єктивному глядачеві тих його виступів і свідкові його даєних заслуг зустрічатися з виявами погордливого відношення до чоловіка, який стільки зробив для справи визволення національного за часів боротьби, як здавалося, безнадійної.

Не наступив ще час належної оцінки діла й життя Бодуена де Куртене. Та проте не підлягає сумніву, що їм'я його золотими літерами записане в історії боротьби за вольність не тільки народу польського, але і всіх поневолених народів давньої імперії російської.

О. Лотоцький

Маршал Жозеф Жоффр.

(12.I.1852 — 3.I. 1931).

В суботу 3 січня с. р. в Парижі помер всіма знаний французький маршал Жоффр, що відомий після останнього війни як «переможець Марни», а серед французького народу — просто «батько Жоффр». Помер маршал Жоффр після тяжкої операції, маючи неповних 80 років. Сильний організм, що на проязті останніх тридцяти років не зазнав ні разу жадної хвороби, догого боровся проти смерті. Операцію було зроблено (ампутовано маршалові праву ногу) 19 грудня 1930 р., але смерть побідила «переможця Марни» лише 3 січня с. р.

Вся Франція, як і цілий світ одізаєлися на цю сумну звістку і приєдналися до жалоби французької нації.

Після маршала Фоша, що неповних два роки тому ховала так урочисто ціла Франція, одійшов у вічний спокій і маршал Жоффр. Франція загубила двох чільних військових людей, авторитет яких сягає далеко по-за межі європейського континенту.

* * *

Жозеф-Жак-Цезар Жоффр народився 12 січня 1852 року в Рівсалът на півдні Франції. Кінчивши середню освіту в Перпін'яні, він обрав військову кар'єру і пішов до Паризької Військової Політехнічної Школи, де його застала війна 1870 року. Перебувши в ранзі підпоручника підчас короткої франко-пруської війни, молодий Жоффр виявив достатні вже здібності в складі Паризького гарнізону. Після війни кінчив він школу і вийшов з неї підпоручником. Кільки років потому перебув він в ріжних частинах. Коли він був сотником, його було послано в 1884 році на Далекий Схід в розпорядження адмірала Курбе для

керування фортифікаційними роботами на острові Формозі. По закінченню задання, Жоффр переїхав до Тонкіну із аналогічною місією. Звідки тільки у 1886 році вернувся назад до Франції. У 1892, вже будучи підполковником, поїхав він до Африки, де йому поручено було стеження за експлоатацією і доглядом залізниць в Судані. У 1894 році після вдалих операцій проти туарегів Жоффр окупує Тумбукту, де усталює владу Франції. В 1897 році його посилають на Мадагаскар вже в ранзі полковника впорядкувати опірний пункт Дієго-Суарез. У 1901 році Жоффр — вже генерал-бригади — покінчивши фортифікаційні роботи на Мадагаскарі, вертається остаточно до Франції, де поступово має підвищення в рангах та на посадах, і вже в 1911 році призначено його начальником генштабу. Тут він прикладає багато зусиль, удосконалюючи як моральний бік, так і технічний французької армії.

Перед початком війни він стає головнокомандуючим, і в такій ролі провадить найтяжчий період війни, коли французькому командуванню довелося переорганізувати майже всю армію, перемістити всі плани та перегрупувати людські резерви. Після відступу з кордону, що тривав догдо, Жоффр підготував і виконав операцію, яка спинила наступ німців і яка ідома тепер під назвою «побіди над Марною». У 1916 році його було іменовано маршалом, а в 1917 році він виїздить до Сполучених Штатів із спеціальною місією. В 1918 році його обрано було членом Академії Наук, а у 1920 — членом Вищої Військової Ради. Мав він всі ордени Франції і багато чужинецьких.

У 1930 році за життя його поставлено йому пам'ятник в Шантії. Така блискуча кар'єра маршала Жоффра.

* * *

Маршал Жоффр був людиною дуже сильної вдачі, великих здібностей з викрісталізованим характером і з дисциплінованою колосальною волею. Він був завжди спокійний, розважливий, завжди схоронював присутність духа, ніколи його не бачили нервовим, розгубленим. Він говорив мало, за що й прозвано було його «мовчальником», але те, що він говорив, те, що наказував — завжди було ясне, конкретне й надзвичайно просте й зрозуміле.

Назавжди зразком ясності залишиться його наказ з 6 вересня 1914 року, який був виданий перед подіями, що привели до побіди на Марні. Ось його текст:

«В момент, коли розпочинається бій, од якого залежить врятування країни, потрібно нагадати всім, що в цей момент не можна дивитися на зацілля. Всі зусілля повинні бути направлені на те, щоби атакувати і відбити ворога.

Частина, що не може посуватися вперед, мусить за всяку ціну тримати зайнятий терен і повинна згинати на місці, але не одступити. В сучасних умовах ніяка слабкість не може бути толерованою.

6 вересня 1914 року

генерал головнокомандуючий
Ж. Жоффр».

Коли Жоффра приймали до Академії, то цей наказ був зачитаний у 1918 році на єрочистому засіданню. І коги єсі присутні академики і публіка влаштуєгал а патріотичну огацію «переможцєві Марни», то він сам не міг єтриматися од сліз і тихо ридав, згадуєчи жєртєєнність і відєагу францужького єояка, що під його командуванням в тяжку хвилю врятуєвав батькієщину від розгрому.

* * *

Жоффр був військовим по вихованню й по духу своєму, в цій атмосфері жив, ріс і ємер. Знаєчи, що після 1870 року обставини приєдуть до ноєої війни, він ще у 1912 році гєєорив про цю можливість війни спокійно, зєажуючи кожне слово. Він гєтуєаєся до неї, бо він бачив майбутнє.

Майбутня війна не матимє характеру великих манєврів і не командуєчи гєнерали виграють її: не будуть полковники, ба навіть звичайні сотники...»

Так гєєорив він спієробітничєві «Le Matin» в місяці сєрпні 1912 року. Він єже тоді знав, що війна буде довга і що єона вєстимєтьєся в шанєях, а не на полі.

«Те військо переможє, якє найдовше буде триматися, якє матимє найбільше витримки, якє буде найбільш загартованє, якє посідатимє найбільше єнергії, найбільше віри в кінєєвий успіх».

Сам він цє мав. Тому і міг він видати слагєтній наказ 6 вєреснь 1914 року, що мав наслідком відому побіду його на Марні.

* * *

Маршал Жоффр, досягши високих посад і великої пошани, ані на хвилю не перєстав бути таким же скромним і простим, яким був з-за молоду.

Наприклад що-до самої Марнської побіди, то до цієї пори ще існує полєміка про те, кому належить слага її: Жоффрові чи Фошові. Відомо, що Жоффр на самих початках війни покликав до командних постів здібних гєнералів і позміщав багатьох, не шкодуючи навіть своїх друзів. Так він покликав Фоша на дуже одповідальний пост командувати спеціальною армією, і Фош через тиждєнь розбив німців під Фер-Шампенуаз та на Сен-Гондських болєтах, де поляг: а імператорська німєцька гєардія, чим і спинив загальний наступ німців на Париж. Ці єдалі операції Фоша були передвісниками Марнських чинів, бо входили в них як частина в однє цілє. Отжє побіди Фоша давали право його сторонникам приписувати йому і славу і за цілу Марнську операцію.

А коги питали потім самого Жоффра, кому з них двох належить слага за Марну, то Жоффр скромно ухил явєся од відгєовіди. Одного разу він одповів: «Я не знаю, хто виграв Марну. Але я знаю добре, хто її

загубив би, як би так сталося». Другого разу в салоні Вівіяні він на подібне запитання одповів: «Я знаю добре, що Марну виграв французький генерал, і цього досить».

І не дивлючися на цю полеміку, яка мала метою одійняти у нього славу «переможця Марни» — на запитання (вже після смерті Фоша), яка найкраща, на його думку, книжка про війну, він зразу ж відповів — «Le Memorial de Foch» — Раймонда Рекулі.

* * *

Комендант Бюньє в своїй книжці «En écoutant le Maréchal Foch» наводить слова самого Фоша про «батька Жоффра»:

«Він наздвичайний. Його характеристика: певне рішення... Він вмів примусити працювати. Він: зважає і рішає. На його столі ніколи нема нічого, ані паперу, ні карти, він не пише. Він не говорить багато. Ніщо його не зрушує. Одного разу його назвали «bouée». Хвилі, буря! Він лишається тим самим. Це була сила. 27 серпня 1914 року ситуація була найтрагічнішою. Небезпека зо всіх боків. Ніхто нічого не знав. А він схоронив увесь свій чудесний спокій. Навколо його, в його Г. К., не дивлючися на лихі звістки, мало було нервування, а ще менше розгублености. Був спокій, лад, рішення приймалися холодно, спокійно».

І сам маршал Фош одверто приписує Марну Жоффрові. Він каже: «Коли б ми його не мали у 1914 році, то не знаю, щоб з нами сталося».

* * *

Ховали маршала Жоффра так же урочисто, як і маршала Фоша. Багато народу , сила чужинецьких представників. Увесь міліононий Париж прийшов дивитися на кортеж, що проходив від Нотр-Дам де Парі до Дому Інвалідів. Спереду військові частини, відділ королівської англійської гвардії, відділи американський, бельгійський, югославський та інші, прапори розформованих франц. полків. Далі духовенство, потім кінь маршала й його значок, потім труна на лафері, вкрита національним стягом. Біля труни—маршали Петен, Льотей, Франше-д'Еспре, наслідний принц бельгійський, Мажіно та кілька чужинців. За труною президент Франції — Думерг, а далі сила чужинців і вся офіційна Франція, депутати, сенатори, академики, вищий суд, увесь генералітет, уряд, бувші комбатанти і сила народу, що хотіла віддати шану своєму героєві.

Поховано тим часом маршала Жоффра в Домі Інвалідів, звідки перевезуть тіло маршала до Лувенсієн, в маєток його. На труну ж було покладено мішечок із землею з Марнських нив.

* * *

Українське Т-во б. Вояків прийняло участь в похороні маршала Жоффра разом з своїм прапором, який звертав увагу присутніх. П.

Міщанинця, що тримав прапор, було поставлено разом з іншими прапорами, що оточували труну маршала, в Почесному Дворі Інвалідів.

Т-во надіслало вислови співчуття маршаловій Жоффра, військовому міністру та франц. комбатантам. Отримано від Військового міністра подяку такого змісту:

«Панові Голові бувших комбатантів Армії УНР у Франції.

Пане Голово,

Надсилаю Вам найщирішу подяку за вислови співчуття, висловлені Вами з нагоди смерти Маршала Жоффра в імені Т-ва б. Вояків УНР.

Прощу вірити, Пане Голово, моїй найкращій повазі.

За міністра і з його наказу
шеф кабінету
генерал Рекен (—)»

Париж 10 січня 1931 року.

М. Ковальський

Московське фарисейство.

1

У своїй славній книзі «На западнім фронті спокій» Еріх Марія Ремарк малює нам психологію людини, яка під впливом реального привиду смерти, що шаліє на полі бою під акомпанімент пекельної стрілянини, тратить владу над собою...

В свідомості людини, що перебуває в паничному переляку, правдиві образи минулого перемішуються з образами майбутнього, що одчуються інтуїтивно ... людина кудись тікає ... щось говорить ... але основним лейтмотивом її поступовання є підсвідоме бажання за всяку ціну уникнути грізної неминучости, дивитися реальному привидові смерти просто ввічі, бодай в уяві, створити собі ілюзію можливости повороту до status quo ante... Бажання це настільки опановує людиною, що навіть неминучі наслідки для перебуваючого в цей час по-за прикриттям шансів не спляють людину в її стремлінню «геть з окопів» . . . Таким непереможним є бажання людини принаймні ілюзорно, бодай і під загрозою неминучої загибелі, почувати себе тим, чим була вона раніше . . .

Хвороба ця заразлива і вояки з міцнішими нервами вживають найжорстокіших способів для припинення її в самому початку . . . . Инакше цілий фронт міг би кинутися в обійми привабного марева і під своїми руїнами поховати маси тверезого і мудрого вояцтва, що в спокійній мужності своїй не тратить почуття життєвої реальности і тим, може і цілком інстинктивно, забезпечує собі можливість дальнішого життя і чинности над'усуненням того, що завинило страхіття, яке виводить з рівноваги їх меш витривалих товаришів недолі.

Цей образ з усіма подібними, що випливають з нього, мимоволі встає перед нами, коли читаємо писання де-яких московських публіцистів, що в той чи інший спосіб підходять до розв'язання української проблеми...

В пекельному вогні світової війни нищились не тільки фізичні особи, а й цілі держави, що по суті своїй були глиняними зліпками, які держалися при купі лише інерцією життя. Так знищена й колишня Росія. Її адепти з більшою чи меншою яскравістю відчувають реальну неминучість повороту «до вихідної (початкової) племінної єдності в старо-московських границях Великої Росії». Це спогняє їх паничним переляком і викликає непереможне бажання створити бодай ілюзію форми державного існування Росії, щоби бодай на хвилинку уникнути грізної конечности дивитися в мертве обличчя Росії, що її безжалісна смерть вирвала з ряду живих творців життя сучасних і майбутніх поколінь людства.

В паничному перелякові перед доконаним фактом де-які з московських публіцистів, як той ремарківський вояк, втратили почуття реальности, а разом з тим і здібність мудро й тверезо розбіратися в ситуації, мужне подивитися хоч і жорстокій, але дійсній правді в вічі й зробити цілком логичні, а значить і життєво тривалі висновки. В безпорадності вони топчуться на місці. Образи минулого перемішуються у них з інтуїтивно відчутими образами майбутнього, яке вони намагаються уйняти в словесні форми. Це їм не едається . . . і ось вони самі починають оцінювати свої писання, як невдалі потуги, бо образи, в які укладали вони всього перед кількома місяцями перед тим «сучасну» Росію, «еже відійшли в історію. Багато (з того, що недавно понаписували вони) з мукою доводиться перечитувати — не тому, що воно виявилось брехнею, а потому, що перестало бути правдою» (406).

Прекрасною ілюстрацією такого психологічного стану, в якому частково опинилася московська публіцистика, може служити стаття П. Федотова Г. «Проблемы будущей России»*), до розбору якої ми й переходимо.

2.

Стаття п. Федотова, не рахуючи її ліричного вступу та підходу, трактує дві проблеми: економічну та національну. Правильне розв'язання їх (образно висловлюючись) може наче-то прозгучати для б. Росії євангельськими словами Христа: «Лазаре, гряди вон!» Під чудодійним впливом їх, на здивування всіх, начеб-то постане зі свого гробу мертва Росія й треба буде лише розмотати її похоронне покривало, щоби вона звону зайняла своє місце гегемона в державному житті народів, що теоритимуть її в майбутньому, Такъ безперечно думає, хоч і не такими слогами говорить про це п. Федотов.

Ми не будемо тут спинятися над розбором економічних проблем майбутньої Росії в концепції п. Ф., через те, що нормального розвитку економічного життя на теренах колишньої Росії не може бути доти, доки не буде правильно розв'язана на тих же теренах національна проблема в тому вигляді, в якому висунуло її перед нами життя. Це добре розуміє і п. Ф., цілком справедливо передбачаючи, що при

*) «Современныя Записки». Общественно-политическій и литературный журналъ. Париж. XI. 1930.

скиненню большевицької диктатури силоміць Росію, без сумніву, жде вибух національних повстань. Ряд народностей заявлять вимогу відділення від Росії» (424)... І от, щоб запобігти цьому, п. Федотов подає свою концепцію майбутньої Росії, яка то концепція повинна лягти в основу «тої ясної програми, во ім'я якої треба звалити большевиків», бо, як цілком справедливо продовжує п. Ф., «туманність після-большевицького «завтра» паралізує енергію сьогодні» (409).

Подивимося ж тепер, як розв'язує національну проблему у своїй концепції майбутньої Росії п. Федотов. Питання це не може не цікавити нас, бо в цій концепції українська проблема відіграє не останню роль і їй п. Ф.-в одводить центральне місце у своїй статті. «Проблема України — лише він — є самою трудною в ряді національних проблем майбутньої Росії. Не розв'язати її — значить загинути — с.т. перестати бути Росією» (431).

Майбутня Росія по плану п. Ф. має бути зразком чи формою мирного співробітництва народів. Але цього мало. П. Федотов так конкретизує цю загальну тезу: «най кожний маленький народ, с.т. його інтелігенція, не лише не почуває приниження при стикові з національною свідомістю руського (великороса), але й знаходить у нього поміч та допомогу своєму національно-культурному ділу» (436).

Наївна людина, вихована в тому, що слово порядного публіциста є обов'язуючим і для практичного політика, що його концепції мав-би переводити в життя, одержить повне моральне задоволення, прочитавши ці рядки.

— Нарешті, скаже він, москалі чогось навчилися. Отже, кінець всяким сепаратизмам. Ми припиняємо свою таку тяжку боротьбу за державну самостійність України і з відданістю Хондкар'яна*) будемо іти на зустріч майбутній Росії, яка, як рідна мати, пригорне нас, захоче од всякої небезпеки під теплими крилами свого двохголоваго орла й забезпечить своє «сод'їйствіє» нашому «національно-культурному ділу»... Але таких «наївняків» тепер не так то вже й багато. Натомість є не мало таких, що добре знають прагматичну едачу москаля і доведуть належно оцінити його облесливі слова, на які він такий щедрий, коли опиняється в смертельній небезпеці.

В своїй статті ми й спробуємо вскрити прагматичний образ майбутньої Росії п. Федотова на підставі його ж власної статті, яка начеб-то є спробою сказати «нове слово» в справі розв'язання національної проблеми на теренах б. Росії.

3.

Приступаючи до докладнішого аналізу концепції майбутньої Росії п. Федотова, ми повинні перше всього дати конкретну відповідь на запитання про те, на якій підставі після такого блискучого провалу

---

*) Вірменський публіцист, що в «Днях» виступає проти створення конфедерації кавказьких республік і вважає обов'язковою необхідною гегемонію Росії над Кавказом.

ідеї російської імперії п. Ф. наважується знову підносити її і сподіватися, що саме вона є тою програмою, «во ім'я котрої треба скидати большевиків», що саме вона внесе ясність в «після-большевицьке «завтра», що саме вона об'єднає довкола себе народи б. Росії?»

Такою підставою для п. Федотова є «русска» культура. Це вона, на думку п. Федотова, дає право не тільки ставити цю ідею на порядок політичного «завтра», а й вважати цілком природною для неї гегемонію в державно-політичному цілому, яке носитиме назву «Росія». «Ми — пише п. Федотов — говоримо із справедливою гордістю, що ця гегемонія Росії майже для всіх (жібa лише не західніх) її народів була щасливою долею, бо вона дала їм можливість приєднатися до вселюдської (так таки і написано в с е л ю д с ь к о ї) культури, якою була культура руська» (426). А в другому місці додає: «духовним привабленням для народів була й залишається руська культура» (436).

Як же представляє п. Федотов цю культуру у своїй статті?

Самим істотним заповітом московської національної традиції є «протистояння ісламу» та «противлення Чингис-Хану». Історична доля Росії, що опиралася на цю традицію, в національній свідомості «московської Русі» зливалася з «релігійним призначенням», що поривало москалів на боротьбу з околицьними ворогами, що часто представлялися їм небезпечними для «благочестя московського» еретиками, хоч і належали до тої ж віри православної . . . Але творити на цій базі спражню культуру не можна було. І от ми бачимо, що народ, не зважаючи на культуртрегерську роботу своїх державних провідників, починає втрачати свідомість своєї історичної долі: «в петровській імперії,—пише п. Федотов,— народ уже не розумів нічого. Самі географічні межі її стали недоступними його уяві. А міжнародня політика, її складність, відчуженість її завдань, прекрасно виявилась в одній солдатській пісні XVIII віку:

«Пишетъ, пишетъ король прусскій
Государынъ французской
Мекленбургское письмо». (427)

Остаточно dokonало національну свідомість кріпацтво, що збудувало «стіну між народом й державою», та замінило «для народу національний обов'язок приватно-господарським тягарем» й «завершило розклад політичної свідомости». Це привело до того, що «релігійна ідея православного царя могла пірвати народ на найбільші жертви, на чудеса пасивного героїзму. Але державний зміст цих жертв був для нього неприступним. Занепад царської ідеї спричинив занепад ідеї руської». (428).

Позбавлений своєї релігійної бази, не міг московський народ знайти оперття і в інших газлузах своєї національної культури. Це найкраще доводить сам п. Федотов на прикладі російської літератури: «коли скласти літературну мапу Росії . . . то ми здивуємося, як слабо представлена на цій мапі російська північ . . . російська класична

література 19 віку — література чорноземного краю . . . Тамбовські, пензенські, орловські поля для нас стали самими руськими в Росії. Але як бідні ці місцевості історичними спогадами. Це дерев'яна, солом'яна Русь, в ній щорічні пожари знищують бідну пам'ять про минуле. Спочатку 20 ст. російська література загибає чорноземні краї, що збідніли разом з занепадом дєорянського землеволодіння. Висовується на перше місце новоросійська окраїна, Крим, Кавказ, нижнє Поголжа. Одеса створює цілу літературну школу» (428-29). П. Федотов мабуть і не думає, яку ведмежу прислугу зробив він «великій» російській культурі своєю літературною галою. Тільки вдумайтесь в ці рядки: «Самі руські», але убогі тамбовські, пензенські та орловські поля не вабили творців руської культури. Вони шукали багатших країв, для своєї творчости. А коли ці краї, під опікою російської державности та через марнотратність і безгосподарність дєорянського землеволодіння» . . . «бідніли» — вони з легкістю круків, що летять на жир, перекочувували у нові ще «не збіднілі» краї і фактом своєї присутности в них маніфестували не тільки «велич» російської культури, а й єдність «руського народу» (за що, як відомо, діставали прибаєку до своєїого бюджетом передбаченого утримання), во славу великої Росії...

Але позірна велич цієї останньої не змогла прикрити їхнього внутрішнього еста, про яке п. Федотов скромно говорить: «наша традиція багата й славна, але вона припала пилом, притьмарилась в свідомості останніх поколінь» (433).

Та Бог там з нею, отою багатою і славною традицією. Може вона і справді виявиться такою, якою її представляє п. Федотов, як що москалі послухають його (справді таки) мудрої ради та підуть за голосом «наказуючої необхідности оживлення, воскресення Великоросії» (433) і почнуть «вбивати Росію (Великоросію? М. Л.), любовно вдиглятися в її риси, викопувати її в землі закопані кляді» (433). Але сподіватися на це трудно, бо збагатити свою московську культуру можна легшим способом. Для цього треба тільки «до свого» зрозуміти раду п. Ф., що шукаючи шляхів для розв'язання національної проблеми на теренах б. Росії, між иншим пише: «ми повинні визнати і безперервнє відчувати своїми не лише київські літописи й мозаїки київських церков, але й українське бароко, широко уживане в Москві, й київську академію, що виховала руську церкву, і Шевченка за те, що у нього й спільне з Гоголем, й українську пісню, молодшу сестру пісні великоруської...» (435)

Можно було б образитися на п. Федотога за те, що він так знегажливо ставиться до української пісні, називаючи її «молодною сестрою пісні великоруської» особливо після того, коли він сам же твердить, що «південноруське (малорусское) плем'я було першим творцем руської держави, заожило основнє нашої національної культури» (431), а саму «Малую Росію» називає «древней матерью нашей» (435) . . . Але ми ображатися не будемо, а підкреслимо лише факт констатування «великоросом» Г. Федотовим того, що українці прикрасили Москву своїм бароко, виховали для неї церкву і взагалі

заклали основи московської національної культури. Це важно, бо це є доказом того, що не лише для західних, але й для південного (українського) народу гегемонія Москви не була тою щасливою долею, яка дала їм можливість «приєднатися до все людської культури, якою являлась культура руська». Навпаки. Ця остання уявляла собою чужу для москалів культуру, яку лише спритні москалі так довго видавали за свою та ще й за все людську !!!

Так стоїть справа з основною базою — руською культурою — яка начеб-то «била й зостанеться духовним магнітом для народів» майбутньої Росії.

Як показало саме життя, вона не була цим «привабленням» і не може ним бути. Запорукою цьому є та методика, якою користується п. Федотов при розв'язанні національної проблеми на теренах б. Росії.

4.

Стоючи в засаді на правдивій позиції «наказуючої необхідности оживлення, воскресення Великоросії», п. Федотов, зрештою, правильно формулює і завдання, яке припадає на долю московської інтелігенції. Це завдання полягає в тому, щоби «будити, плекати й осмисляти національну свідомість» (433). Коли б на цьому п. Федотов поставив крапку, то можна було б не тільки зрозуміти і вибачити, а навіть і вітати його націоналістичний запал, в якому він пише: «всякий погляд в минуле Росії, всяка проща в історію приводить нас у Великоросію на її північ, де дотепер біліють стіни великих монастирів . . . . Старі міста (Углич, Вологда) провині стати національними музеями . . . Най руська північ стане «країною святих чудес», священною землею, на взірць давньої Греції або середньовічної Італії, що закликає прочан з усіх кінців світа» . . . (434). Все це не більше, як заклик (такий природній в устах людини, що так пізно усвідомила собі своє безбатченківство) «вийти із своєї безпечности й узяти приклад з кипучої й пристрасної роботи малих народів, роботи їх інтелігенції, що із нічого або майже із нічого кує національні традиції» (433). Але за цим закликком до національної праці «над оживленням, воскресенням Великоросії» криється ціла політична і культурна концепція майбутньої Росії. Збуджена та осмислена національна свідомість москаля («великороса») не має бути національною свідомістю народу, як такого. Це, на думку п. Федотова, був би загублюючий примітив. Вона повинна відповідати усій складності «проблематики нової Росії. Ця свідомість повинна бути одночасово великоруською, руською і російською» (433).

Формула здається на перший погляд проста і начеб-то строго логічна, тим більше, що сам п. Ф. пише, що «Росія, Русь, Великоросія не зівпадаючі, а концентричні величини» та що кожна з них «повинна придбати свої ідейні (й територіяльні) границі» (430-31). Але при практичному розмежуванні цих концентричних величин п. Федотов,

як щедринський пошехонець в трьох соснах, заблудився по між союми трьома термінами, демонструючи цим або москвофільську замороченість під впливом паничного переяслау про неминучий поворот до «старо-московських границь Великої Росії», або так властиву їй методу юдиних поцілунків при реалізації перших спроб здійснення своїх імперіялістичних зазіхань.

Попробуємо вскрити внутрішній зміст цієї формули на підставі статті самого ж п. Федотова.

Перша частина її—«Велика Росія», як ми уже зазначили, не викликає жадного заперечення в тій формі, яку їй надає п. Федотов і про яку ми писали вище. Нехай собі люде «любое но дивляться в її риси и еяко ують в її земли законані кледи». На цьому місці ми тільки вкажемо на безпідставність і неприродність збентеження п. Ф., який з переяслау заявляє: «Дивно. Серед великої кількості шумних, крикливих голосів (що національно звільнилися з-під влади російської держави і народів. М. Л.) один великорос не подає ознак життя. Він жалеться на себе: голод, безправ'я, тьму, лише одного не знає, одного не чує: небезпеки, що загрожує його національному буттю» (426). Звичайно, нічого «дивного» в цьому немає. Просто ніякої загрози національному буттю московського народу немає. Його ніхто національно не утискає і не збирається утискувати. Чого ж здійсмати гадас знічев'я?! Коли народ московський в особі своєї інтелігенції поєнин підпорядкується «наказуючій необхідності оживлення, воскресення Великої Росії», то хто може що небудь мати проти цього? Адже ж навіть і під большевицькою антирелігійною владою ведеться робота до «веченню ся тої старогини» (434), яка по Федотову, має лягти в основу національного відродження, воскресення Великої Росії». Це добре, нарешті, зрозумів «терезий і мудрий великоруський нарід» (411), а тому і не кричить про свій у дійсності не існуючий національний утиск. Мало того, він мабуть ніколи й не кричатиме, як що не допустити до поширення на нього отої наказної хвороби ганичного переяслау, на яку так безнадійно захворіли творці колишньої Росії. Бо в дійсності він є народом, що «в спокійній мужності своїй полюбив найбільше простоту» (411), яка нічого спільного не має з тим національним ідеалом, що його наф'язують йому Федотови і Ко. Ця Росія на протязі доггих віків, по компетентній заяві самого п. Федотова, позбавляла його можливости розуміти «державний зміст найбільших жертв» (428), які він приносив, затурканий своїми офіційними і неофіційними претендентами на провідників цього мудрого і терезого народу. Тому дивним може бути хіба те, що не значно раніше, а лише «на третій рік світової війни, руський народ втратив сили й терпіння та одмовився захищати Росію. Не лише втратив розуміння війни (наряд чи розумив він їх і раніше), але втратив свідомість потреби Росії. Йому вже нічого не шкода: ні Білорусі, ні України, ні Кавказу. Найберуть, ділять, хто хоче. «Ми рязанські» (427) . . . Ми переконані, що коли б руський народ загубив цю свідомість ще за часів останньої російсько-турецької війни, то Росія не мала б на собі того сорому, якого зазнала вона під

час війни російсько-японської, а, нарешті, і в час світової війни, якої, може і зовсім не було б . . .

Але коли, пане Федотов, цей мудрий народ, після таких тяжких зусиль, нарешті зрозумів це, то не так то легко буде повернути його в стан гарматного м'яса, що мільйонами голів накладав за незрозумілі і чужі «тій простоті, яку він найбільше полюбив» абсурдні концепції московських імперіялістів. До цього докладемо зусиль і ми, розкриваючи правдивий зміст тих державно-політичних концепцій, які збираються вмовляти в нього, як в цигана хворобу, різні московські публіцисти, що, в панічному перелякові під вражінням смерти непотрібної уже Росії, затратили чуття життєвої реальності.

(Кінець буде)

М. Литвицький.

З життя й політики

— Різдвяні зміни в уряді ССРСР. — Незмінність завдань еміграції. — Виступ Андрія Лівницького. — «Стара» і «нова» еміграція.

Сталін потішив підвладні йому народи спеціально приготованими на різдвяні свята подарунками. Розпочата кампанія проти правої опозиції перед святами завершена і остаточно оформлена. З усіх центральних урядових установ усунено останні рештки правої опозиції й тепер населення ССРСР може тішитися, що має уряд одноманітного і однолітнього складу. Рикова заступлено слухняним Молотовим. Окрім Рикова з чільніших людей усунено Томського. Таким чином менше, як через півроку після XVI з'їзду, коли урочисто було оголошено про остаточну ліквідацію правої опозиції, прийшлося переводити нову хірургічну операцію, яка по всім даним проходила зовсім не безболісно. Ця перетасовка, яка переведена тепер на совітському Олімпі, само собою, не є останньою, як не була вона першою. Жадного більш широкого політичного значіння вона не має й припинити швидкого руху совітського корабля до того водовороту, де йому суджено загинути, вона не зможе.

Коли ми проте спиняємося на цих фактах нових совітських перетасовок, то доводиться це робити нам в значній мірі проти нашої волі. Доводиться реагувати на те освітлення, яке раз у раз стрічають факти урядових змін в ССРСР на сторінках закордонної преси, і яке знаходить певний відгук серед нашої еміграції. Як торік після оголошення Сталіним його відомої статті «Запаморочення від успіхів» виявилася в закордонній пресі тенденція трактувати цей виступ, як початок нової ери і нового курсу, так і тепер помічаються симптоми подібного підходу до чергової совітської чехарди. З окрема в французькій пресі вже з'явилася стаття начебто непогано зорієнтованого в совітських відносинах польського публіциста п. Кораба, який висловлює припущення, що Сталін, обсадивши тепер всі чільні місця своїми людьми, проголосить правий курс. При цих умовах є необхідним цілком виразно і ясно зазначити, що теперішня совітська перетасовка не має жадного більшого політичного значіння і, само собою, не дає жадних надій і перспектив на зміну сучасного сталін-

ського курсу. Не тому, звичайно, щоби ми уважали Сталіна такою високо принципіальною людиною, для якої є неможливим відступлення від тих позицій, які він визнає правильними. Це відступлення тепер є об'єктивно вже занадто запізненным, а тому неможливим навіть при найкращій волі совітського диктатора. Одною річчю було проголошення правого курсу, перехід до непу, в умовах 1921-22 років, коли мова йшла про переведення елементарної відбудови народнього господарства, й пілком другою річчю є можливість переходу до правого курсу в умовах 1929-30 років коли йде мова про переведення корінної реорганізації народнього господарства. Ця реорганізація переводиться лише шляхом крайнього напруження всіх матеріяльних і людських сил ССРСР. Ціла нереальність і утопічність її полягає власне в тому, що те напруження, яке може створити сучасна влада при максимальних своїх зусиллях, є невивстаючим і що зараз нема в наявності тих запасів людської і матеріяльної енергії, які потрібні для реалізації сталінських проєктів. Поворот у право не може означати щось інше, як зменшення теперішнього напруження, що неминуче привело б до прискорення краху господарської теперішньої системи, розв'язало б чинність сил ворожих теперішньому ладу і кінчилося б катастрофою для сталінської влади. Ми б сказали, що становище в країні є остільки революційним, що спроби полагодити його шляхом часткових реформ вже являються рішуче запізненими. І при цих умовах і обставинах уважати, що осягнення на певний, думаємо, дуже короткий, час на совітських верхах бажаною для Сталіна однолітості є відповідний момент для зміни курсу, на наш погляд, є висновком і занадто смілим і занадто необґрунтованим. Теперішня перетасовка не зможе вплинути на зміну того напрямку, в якому розвиваються події. А одним з перших дороговказів на шляху розвитку майбутніх подій є упадок сталінського режиму.

* * *

При цих умовах те питання, яке ми порушили в одному з наших попередніх оглядів — питання про необхідність ідеологічної підготовки української еміґрації до близьких майбутніх подій, нічого не втрапить на своїй актуальності і на своєму значінню. Воно стоїть на порядку денному й знято з нього бути не може.

При цій ситуації являється важною і необхідною реєстрація всіх тих фактів і подій в еміґраційному життю, які в той чи инший спосіб мають відношення до справи ідеологічної підготовки еміґрації, до вияснення тих завдань, що їх поставить перед нею близьке майбутнє. На разі хотілося б нам спинитися і освітити з цього погляду два факти, дві події в нашому еміґраційному життю. Ріжні вони по своєму значінню і своєму характеру, але об'єднуються вони там, що дають можливість певних висновків відносно осягнення тих завдань, які стоять перед еміґрацією. Хочемо спинитися ми з одного боку на виступі А. Лівницького, якому він надав скромну форму передмови до одного з видань Українського Товариства Прихильників Ліги Націй і з другого боку на докладі бувшого зміновіховця і теперішнього «неповоротчанина» Котовича, який викликав багато розголосу серед нашої еміґрації в ЧСР.

* * *

На тій політичній ролі, яку серед нашої еміґрації відіграє особа А. Лівницького, спинитися не доводиться. Може найбільше яскраво підкреслена ця роль і це значіння як раз групою, що стоїть в різкій опозиції до УНР'івської ідеології, яка змагалася охрестити уенерівський табір іменем групи Андрія Лівницького. При цій авторитетності особи А. Лівницького ті прилюдні політичні виступи, які він робить — де речі його політичні виступи, відносно автентичності яких не можна мати жадних сумнівів, річ дуже рідка — набірають спеціального значіння. Тим більшого

значіння набірає той виступ А. Лівіцького, який маємо ми на увазі, бо він торкається кардинальних питань нашої тактики, нашого ближчого майбутнього. В своїй передмові до брошури, що подає український переклад договору Ліги Націй, А. Лівіцький, освітлюючи значіння Ліги Націй, про наше становище і наші завдання, говорить так: «Знаємо, на власному досвіді, що ні хто (скрізь підкреслення А. Лівіцького) нам не допоможе. Не домагаємося «інтервенції», жахаємося навіть приви́ду «всесвітнього конфлікту», бо тереном останнього була би знову наша Україна, що незломно стоїть «при битій дорозі». Маємо певність, що наближається час визволення, що впаде московська деспотія так само «несподівано», як упала деспотія петербургська, що розправить свої могутні руки змучена нація українська і пригадає собі, хто в найтяжчі часті неволі був з нами і хто був проти нас. Орієнтуємося лише на власні сили народу українського і на революційну співпрацю тих народів, що ділять з нами і радість, і горе боротьби за визволення. Від вільних та міродайних ждаємо тільки зрозуміння, тільки співчуття та моральної підтримки».

Ці заяви, у вистачаючій мірі ясні і категоричні, говорять самі за себе. Треба підкреслити вчасність цих заяв. В момент наближення рішучих подій в ССРСР зазначається цілком виразно, що українська еміграція, об'єднана на позиціях УНР, не має і не хоче мати нічого спільного з авантюристичними проєктами інтервенції, якими б охоронними кольорами ці проєкти не прикривалися, що вона стоїть на позиціях послідовного демократизму, орієнтуючися лише на власні сили українського народу; недвозначно підкреслюється саме тоді, коли совітські чинники на московському процесі здіймають галас з приводу того, що російська еміграція «розпродусь» і «поневолює» свою батьківщину чужинцям, що ті жадання, які українська еміграція має до рішучих кол закордонних держав, це жадання тільки зрозуміння, співчуття та моральної підтримки. Є великим і характеристичним це підкреслення демократичности стремління української еміграції в той момент, коли гасла демократизму серед певної частини тих європейських кол, які виявляють інтерес до української проблеми, є рішуче не в фаворі. Підкреслюючи значіння цих гасел власне тепер, А. Лівіцький виявляє глибоке розуміння всієї необхідности в наших зусиллях до відбудови української державности орієнтуватися на відношення сил на Україні, а не на змінні вагання політичної кон'юнктури на заході.

Слід побажати, щоб на напрямі дальшого розвитку і дальшої конкретизації тих постулятів, які виразно зазначені А. Лівіцьким, провадилася активна робота з боку всіх державно творчих сил еміграції. Вона забезпечить той напрям ідеологічної підготовки української еміграції, яка в майбутньому дасть максимальні результати для відбудови нашої державности.

* * *

Коли виступ А. Лівіцького дає матеріал для певних позитивних висновків що-до майбутньої ролі нашої еміграції, то так само до цих самих висновків приводять ті міркування, що виникають на ґрунті докладу Котовича, який в свій час був докладно зреферований в «Тризубі». Не маємо на увазі тут займатися особою самого п. Котовича, який у нас особисто, в силу свого минулого, будить скоріше недовір'я, ніж довір'я. Він нас цікавить, як представник нової еміграції. Цих нових емігрантів за останні два роки опинилося серед нас чимале число. Знаємо ряд їхніх літературних виступів. Чули оповідання про їхні вражіння і безпосередне од них самих, і од інших. Що вражало і вражас в усіх цих виявах свого політичного «я» цими новими емігрантами і що особливо яскраво зафіксовано у виступі Котовича — це той факт, що у них нема бажання відмежуватися від кадрів «старої» еміграції, протиставляти себе їм; навпаки, виявляється серед них

тенденція не протистовлятися існуючим емігрантським угрупованням, а включатися в них. Тенденція ця цілком протилежна тій, яку ми спостерігаємо серед нової «неповоротчанської» російської еміграції. Там «неповоротчанці» рішили, що їхнім політичним обов'язком є виступити з організації власної політичної групи і подати свій рецепт врятування Росії, ще збільшивши таким чином кількість тих груп і рецептів, які існують і циркулюють серед російської еміграції. Що-до наших нових емігрантів, то тут справа стоїть цілком протилежно. Думаємо, що маємо до діла тут не з випадковим з'явищем. При тій психологічній різниці, яка існує між «старою» і «новою» еміграцією, що стільки років жила під совітським режимом, є проте те міцне і нерозривне спільне, що всіх нас з'єднує і зближує. Це є українська державність. Ця вища вимога інтересів української державности може і підсвідомо, але владно наказує новим емігрантам не ставати на ґрунт ізоляції, на ґрунт дроблення, а шукати спільної мови з існуючим угрупованнями.

Коли б ми були безоглядними оптимістами, ми б зробили з цього факту той висновок, що знайти шлях для порозуміння між нашими емігрантськими групами і краєвими чинниками в майбутньому буде дуже нескладною і простою річчю. Але думаємо, що більше обережним і більш відповідним дійсності буде сказати, що наявність спільних державницьких і національних моментів значно полегшить і дуже буде сприяти тісному об'єднанню в боротьбі за ствердження нашої державности всіх державно-творчих сил нації як емігрантських, так і краєвих. Висновки, отже, які треба зробити в зв'язку з докладом Котовича, знов таки вказують на можливість позитивної й активної ролі еміграції в майбутніх подіях.

* * *

Навели ми два факти, дві події і на підставі них знайшли можливим зробити висновки подекуди зафарблені в оптимістичний кольор. Мусимо застерегти від надання цьому оптимістичному зафарбленню сильніших тонів і значнішої площі, ніж ті, на які ми маємо право. Не сміємо забувати за всю надзвичайну складність і трудність тих завдань, які стоять перед нацією. Коли ми маємо певні елементи для сприятливого розв'язання цих завдань, це не значить, що вони вже розв'язані, або що їх розв'язання гарантовано цілком і вповні. Занадто ще багато треба додати нам праці і сил для того, щоб ми мали право ослабляти свою волю передчасними оптимістичними захопленнями.

В. С.

Лист із Варшави.

Новий рік зустріла варшавська українська колонія на вечерицях, які і цим разом, дотримуючися старої традиції, організував Український Клуб у Варшаві. Традиційну новорічну забаву попереджав широкий концертний відділ, участь у якому взяли п. п. Т. Мазуркевича, Д. Любанський, М. Валійська та Я. Д'яченкова (рояль). Коли наблизилася північ, та таємнича хвиля, що стояла на границі минулого та пережитого — 1930 і невідомого та прикритого завісою таємничости — 1931, — Голова Клубу ген. П. Шандрук звернувся до присутніх з промовою, в якій вітав всіх з Новим Роком і в якій бажав усім, щоби цей новий рік був для всіх українців ясним та радісним, щоби розпочав він в їхньому життю нову еру, еру здійснення їх заповідних мрій і надій. Голова Клубу поінформував присутніх також, що користаючи з нагоди часового перебування у Варшаві нашого Президента Головного Отамана Андрія Лівичького, правління Клубу мало велику честь запросити першого громадянина нашого на цю сьогоднішню забаву. Пан Президент дуже прихильно віднісся до запро-

шення і від'їжаючи за кордон, надіслав до Правління Клубу листа наступного змісту:

«Дякую широко Українському Клубові за запрошення на Багатий Вечір. В оточенні приятелів та знайомих найближчої могому серцеві української колонії у Варшаві, дуже радий був би той вечір згаяти та вкупі з колонією, імлюю таємничости прикритий, але інтригуючий нас та цікавий, отой Новий 1931 рік зустрінути. На превеликий жаль, обставини не дозволяють мені на ту приємність, але в цей вечір, як і завжди, душею чутимуся вкупі з варшавським громадянством нашим.

Як і в пам'яті кожного з громадян, у Вечір цей оживатимуть в пам'яті мої прекрасні образи, прекрасних нашого народу традицій, пригадуватиметься Багатий, Щедрий наш Український Вечір, з колись багатими у статок оборами та повними коморами господаря українського.

На цьому тлі недавньої минувшини нашої мов примара повставатиме перед очима жахлива нинішня народу нашого доля, коли, обдертий з латаної свитини, позбавлений шматка хліба та роздягнений з власних культурних традицій, він терпить на хресті поневолення, якого не терпів ще ніколи.

На порозі ж Нового Року, при відслоненню таємничої його заслони, в душі і серці моїм, як і в серцях та душах українців, що зустрічати Новий Рік у Клубі зібралися, ще більше зміцниться віра в кращу, вже недалеку, майбутність народу нашого, ще більшим вогнем жадою до праці для добра цієї майбутности запалає серце.

Нехай же спільні ці почуття, що під Новий Рік так шільно єднають українське громадянство в любові до Рідного Краю, з Новим 1931 роком об'єднають його в спільній праці для волі і щастя українського народу, нехай же Новий 1931 рік, відхилить для України заслону до власної непідлеглої Народньої Республіки, а всім вірним синам широко двері до щасливого життя у ній. Здоровляючи п. п. членів Клубу та їхніх гостей, від широкого серця бажаю всім сили, здоров'я та щастя на Новий Рік».

«В кожній хвилині пам'ятає наш Вождь, як чули ми з його листа, за свій страждений нарід,— говорив Голова Клубу. Тому най наше могутнє козацьке «слава» на честь Пана Президента Андрія Лівницького залунає туди на Україну, як символ незломної волі боротися за визволення Вітчизни, як символ нашого єднання навколо нашого Вождя, як символ нашої міцности.

Слава Панові Президентові Андрієві Лівницькому...»

Гучне і довге «Слава» залунало в салі, а за ним могутнє і бадьоре «Ще не вмерла Україна».

* * *

На 1-е січня минулого року Корпорація «Запорозжя» у Варшаві: мала в своєму складі 8 членів, що належали до її основоположників. Протягом 1930-го року Корпорація збільшила кількість своїх членів до 32, в тому — 24 дійсних і 8 прихильників.

По школам дійсні члени ділилися на вчащаючих до Університету — 6, до Вищої Торговельної Школи — 3, до Школи Штук Красних — 2, до Політехники — 2, до Школи Наук Політичних — 1, до Консерваторії і Школи Музичної — 2, Школи Мірної — 1, абсолювентів вищих шкіл — 7.

В минулому році Корпорація представила статут на затвердження відповідним владам та опрацювала і впровадила в життя відзнаки Корпорації (значок і стрічки). Для зміцнення товариств оїх співжиття серед своїх членів, Корпорація запровадила сталі суботні збірки, яки заповнила рефератами, дискусійними вечорами та розвагами.

На протязі часу від 21 січня 1930 року по 1 січня 1931 року відбулося в Корпорації 27 суботніх зібрань, які відвідало 569 осіб. Пересічна фреквенція — 21 особа на 1 зібрання.

Протягом минулого року на суботніх зібраннях Корпорації було прочитано наступні реферати:

1. І. Липовецький — «Чого бракувало українському стрільцеві»,
2. проф. Р. Смаль-Стоцький — «Студентське життя в Німеччині»,
3. проф. О. Лотоцький — «З минулого і майбутнього нашої національної справи»,
4. Ген. В. Сальський — «Червона збройна сила на Україні»,
5. Проф. В. Біднов — «Український національний рух в ХІХ стол»,
6. Д-р Л. Чикаленко — «Націоналісти з-під проводу Коновальця»,
7. Проф. Р. Смаль-Стоцький — «Підстави закордонної політики УНР»,
8. Ген. Шандрук — «Майбутня війна»,
9. Инж. Є. Маланюк — «Головніші явища в нашій літературі за останні 10 літ»,
10. Инж. Є. Гловінський — «П'ятилітній господарчий план ССРСР»,
11. Проф. Р. Смаль-Стоцький — «Женева»,
12. Б. Монкевич — «Запорозжці на Лівобережжю»,
13. П. Мегик — «Руїни монастиря о. о. Василіян біля Теревовлі».

Крім згаданих рефератів в Корпорації відбулися:

1. Дискусійний вечір, присвячений «планові і перспективам діяльності Корпорації «Запорозжжа» у Варшаві (реферат т. І. Липовецького),
2. Дискусійний вечір, присвячений «Вихованню молоді в Італії» (стаття зачитана т. В. Івановичем),
3. Чайний вечір для членів Корпорації і гостей, на якому виступив з рефератом т. М. Лівіцький, торкаючись в ньому «Життя української молоді у Варшаві в останньому п'ятилітті»,
4. Вечірка, присвячена 1-ій річниці існування Корпорації, на якій з відповідним рефератом виступив т. І. Липовецький,
5. Чайний вечір для членів Корпорації, присвячений «Листопадовому повстанню на Україні і героям Базару» (реферат т. В. Івановича),
6. Інформаційний вечір, присвячений інформаціям про «VIII-й З'їзд Цесус'а у Празі» (інформації — т. В. Івановича),
7. Чайний вечір для членів Корпорації і чужинецького студентства, на якому виступив з рефератом т. М. Лівіцький, представивши в ньому — «Економічне і політичне положення України»,
8. Спільні розмовини, які на Великодні Свята влаштувала Корпорація для своїх членів і гостей.

В минулому році члени Корпорації вчашали на фехтункові вправи. На суботніх збірках Корпорація збрала 61 зол. для Головної Еміграційної Ради. Надіслано 25 зол. Цесусові на Міжнародні З'їзді. Беручи участь в жалобних урочистостях, Корпорація зложила вінки на могилу б. п. П. Холідного і б. п. Н. Лотоцької.

На минулорічному VIII З'їзді Цесус'а в Празі принята Корпорацію в склад дійсних його членів. І. І,

---

3 міжнароднього життя

— Внутрішнє становище європейських держав за минулий рік.

У попередньому числі «Тризуба» на цьому місці дано було коротку характеристику головних ліній міжнародньої європейської політики, оскільки вони виявилися на прикінці минулого року. Додатком до того

мусить бути так само коротка характеристика внутрішнього становища європейських держав, принаймні де-яких, більших серед них. Дати таку характеристику — і легко і тяжко. Бо справедливо зауважено в «Journal de Genève» з аналогічного приводу, що світ за останній час став одночасно — і великий і дуже малий, — бо внутрішнє становище кожної країни органічно зв'язане з внутрішнім положенням усіх інших близьких і далеких країн, бо інтереси держав і народів переплелися між собою й утворили начеб-то єдиний клубок, що його можна рвати й розплітати з кожного кінця. Клубок той був завжди; існував він і перед великою війною. Війна порвала його, після-воєнні роки сплели його — але чи добре — по новому, а тепер він починає ніби-то розплітатися, і то зразу, скрізь і всюди, бо кожний тягне за свій кінець, не питаючися другого, чи не зважаючи на нього.

Причини такого явища однакові для всіх країн і народів: це — економічна криза з одного боку, а соціально-політична — з другого. Обидві вони впливають з одного джерела. Породила їх велика війна, що по-перше zdeформувала цілу світову економічну структуру, а по-друге — розхитала попередню соціальну будову майже всіх європейських країн, викинула з політичного обороту одні верстви населення, на їх місце поставила другі, але сталою новою рівновагою внутрішніх політичних сил не утворила. Звідси — непевність, тривога та занепокоєння, такі характерні для сучасного становища цілої Європи, особливо ж для великих держав нашого старого суходолу.

* * *

Ні м е ч ч и н а — держава, де вказані вище економічні та соціальні наслідки війни мабуть такі виявилися з найбільшою силою, — і то як раз у минулому році.

Політична лінія того виявлення була така. Як відомо, весною, ступивши перед необхідністю упорядкування споневіреного лихою господарською державною бюджету, німецький президент маршал Гінденбург «подякував» соціалістичний уряд канцлера Германа Мілера, який не мав за собою сталої більшості в парламенті, а на його місце настановив кабінет під проводом д-ра Брюнінга, представника католицького центра. Д-р Брюнінг так само не міг скласти парламентської більшості й розпустив рейхстаг, призначивши на осінь загальні вибори. Вибори ті, що відбулися 14 вересня, дали жахливий малюнок німецьких політичних настроїв. Перемогли на них праві та ліві екстремісти, — гаєнкрейцери та комуністи, що компактними масами ввійшли до нового рейхстагу, зробивши неможливою нормальну парламентську роботу. Кабінет д-ра Брюнінга, як і був, зостався урядом меншості, але влади не покинув, бо передати її не було кому. З того часу він і живе в такому непевному становищі. З одного боку, як найменше лихо, підтримують його соціал-демократи; з другого — президент республіки. Бо ж маршал Гінденбург присягав на вірність конституції і не хоче, порушивши її, перейти на відкритий шлях диктатури, а другої путі перед ним не має.

Необхідні закони видаються зараз у Німеччині, так мовити, кружкою дорогою, — в так званому порядку президентських декретів, що представляються потім до парламенту лише для формального їх ствердження. В такий спосіб було заткнуто бюджетові дірки, злагоджено на певний час фінансове становище держави, впорядковано різного роду поточні державні справи. Але на довго такої лінії триматися не можна, а то ще й тому, що німецькі екстремісти в силі своїй зростають, і кінця тому зростові не видно, бо зачинають впливами своїми захоплювати й ряди так званих партій порядку.

Становище загрозливе, бо над країною вітають хмурі привіддя чи то війни взагалі, чи то війни громадської, що може стати причиною, або з'явитися наслідком тої першої. Єсть, правда, в Німеччині й сильні чинники, що стоять на варті державного ладу, покою й мирного розвитку. Але вони

дуже різноманітні, не однородні і не скоординовані між собою, бо це — маршал Гінденбург, католицький центр та партія соціал-демократів. Перед Німеччиною тому лежить тяжкий, а перед Європою — дуже небезпечний рік.

* * *

Франція — країна непохитних республіканських і парламентських традицій. Встояли ті традиції і за найтяжчих часів великої війни, коли ставкою було саме існування Франції, як такої, не надшербилися і пізніше — п'ять літ тому назад, — за часів безоглядної фінансової кризи, коли над Французькою республікою нависла була тяжка хмара державного банкрутства. Внутрішнє життя Франції залагоджене і впорядковане. Війна проковтнула чотири п'ятих її національного багатства, не зламала її соціальної структури, а державної будови і не доторкнулася, бо поставлена та будова на таких твердих підвалинах політичної демократії, що їм лише заздрити можуть французькі сусіди, зачинаючи з Рейну на схід.

Так само легко, наче стороною, переходить над Францією й буря світової економічної кризи. Її велика й менша індустрія зазнала досі відповідно незначний спад своєї продуктивності, а безробіття країна, можна сказати, і на сьогодні не має. Бо що то єсть справді — 10.000 французьких безробітних, коли привіяти їх до 2,5 мільйонів безробітних англійських, до 4 мільйонів німецьких і т. и.? Крапля в морі. Правда, цьому останньому факті самі французи дають досить сумне пояснення. Пенлеве, міністр і вчений, сказав з того приводу: — Наші безробітні — безробітні навіки, бо сплять вони під землею глибоко... А в тім те горе французів якось те перебороли, і на зміну своїх «безробітних навіки» поставили вони біля двох мільйонів чужо-національних робітників, що живуть і працюють на французькій території і зараз, і на рівних більш менш правах з робітниками тубільними. Явище, — якого на сьогодні не може собі дозволити ні одна держава в світі.

Якогось політичного надлому чи внутрішньої непевності сучасна Франція не знає. Кризи її міністерства, — а тих було за минулий рік дві, — мають характер місцевий, — навіть для самої країни, бо переходять вони в обмежених рямях, — не на тлі якихось широких народніх рухів, а в стінах парламенту, — не займаючи загальних ліній налагодженої внутрішньої політики. Від того, що впав кабінет Тардьє, а на чолі влади став Стег, що за якийсь місяць може бути навпаки, у Франції не зміниться нічого, за винятком хіба-що певних перестановок у новорічних призначеннях на адміністративні посади. Але пересічний француз, не читаючи газет, може того й не помітити.

За останній рік з більшою яскравістю, ніж раніше, виявився лише один процес у площині внутрішнього політичного життя і торкається він взаємовідносин, співжиття і співпраці французьких партій в парламенті і по-за ним. Наче-то характерне для Франції подріблення партійних угруповань починає втрачати свою чинну силу і наче-то на місце того подріблення виявляється тенденція більших політичних об'єднань, коли не в формі двох великих партій, то принаймні у вигляді великих, більш менш сталих коаліцій, які б мали своєю метою не лише утворення часової парламентської більшості, але також і парламентську працю в цілому і політичну працю по-за парламентом, на виборах то-що. Помітні стали наче-то і основні кадри таких коаліцій: з одного боку, це так званий лівий картель (радикали різного типу та соціал-демократи), а другого — групи Пуанкаре, зараз Тардьє, що до них належать майже всі інші центральні і правіші партії парламенту.

Вказана тенденція без сумніву існує, але чи опанує вона внутрішнім політичним життям, сказати зараз ще тяжко. Виясниться це в близькому майбутньому, і може не так виразно в самому парламенті, як на загальних парламентських виборах, що відбудуться у Франції року 1932. На сьогодні ж центр ваги французької уваги полягає не на внутрішньому життю

республіки, а на її міжнародних політичних відносинах. Але про це говорилося вже на цьому місці минулого разу.

* * *

А н г л і я — країна, що її становище не подібне ні до французького, ні до німецького, бо взагалі вона не подібна ні до якої іншої європейської країни, а живе властивим їй одній своєрідним життям.

Світова економічна криза налягла на Англію цілою своєю силою, її промисловість занепадає з дня на день, безробіття за минулий рік дійшло до такого ступня, якого не знала досі англійська історія: фабрики, заводи й копальні стоять закинуті, населення цілих міст і округ безрадне, байдики б'є. А втім за долю Англії ніхто, — хіба що за винятком большевиків, — не непокоїться; розважливо, але спокійно, ставляться до того й самі англійці. Країна така багата і так міцно організована економічно, що ні вищі її верстви, ні могутні середні стани не знизили свого високого життєвого рівня, — мабуть найвищого у цілому світі; мало що знизили його навіть і безробітні, бо дістають вони од держави допомогу майже рівну їх нормальному зарібкові, а часом — і вищу за нього. Не виснажила фінансово Англію велика війна; її фунт стерлінгів — одинокє явище для європейських комбатантів, не втратив ані крихти зі своєї передвоєнної вартости. Не розіб'є їх фінансової могутности і економічна криза, хоч і зводить вона свій державний бюджет за минулий рік з дефіцитом майже в 200 мільйонів фунтів стерлінгів, — сума, якої вистачило б на покриття цілого бюджету двох-трьох середніх європейських держав. Такого роду речі в англійській історії вже були, — в останній раз після наполеоновських війн, — і англійський народ тому не дуже то тривожно дивиться на своє майбутнє.

Невеселе начеб-то і внутрішнє становище Англії за минулий рік. В Британській домініяльній імперії виразніше, ніж коли, зазначилися елементи зовнішньої дислокації, бо домінії стають все певніше і певніше на шлях абсолютної незалежности. Остання імперська конференція вказала цілком ясно, що єдиним формальним зв'язком між англійською метрополією і домініяльними її частинами являється зараз лише король та династія взагалі; решта інших державних зв'язків одпала чи одпадає безповоротно. Для всякої іншої країни такий факт мав би стати катастрофічним. Англійці до цього ставляться инакше. Вони мало зважають на моменти формального порядку, — аби було добре по суті. А по суті справа з домініями стоїть не зле. По-перше, король для Англії та домінії це — не аби що. Це — той шкворень, що на ньому тримається ціла державна система Британського Об'єднання, — шкворень міцний і надійний, бо все з нього починається і все ним кінчається. По-друге, крім короля, існує, чинить і живе безліч уже не формальних, а суттєвих зв'язків, налагоджених історією, національною свідомістю, спільною культурою, економічними взаємовідносинами і т. и. Цього всього для англійця досить — і як вказує практика життя — взагалі досить. Англійський голос лунає в світі і зараз так само голосно, як і до тої дислокації, сила Англії в міжнародних відносинах зостається не запереченою, роля її — першорядною.

Те саме, *mutatis mutandis*, можна повторити і що-до колоніальних та мандатових володінь Англії. Заворушення й заколоти, — включно до збройних конфліктів, — в них не переводяться. Минулий рік не був з того винятком, бо зазначив він англійські труднощі в Індії, в Бірманії, в Аравії, в Єгипті, а навіть і в Палестині, де проти Англії виступили одночасно — і араби, і сіоністи. Але це все — неминучі неприємності великого колоніального підприємства, що на них безперестанно скаржилася ще минулого століття королева Вікторія. Як колись то старовинний Рим майже не знав такого дня, щоб на його державній території десь не було заворушення, так за наших днів не знає того Англія. Але вона завжди вміла з тим справлятися, справиться напевно і зараз. А то тим більше, що колись вона

вживала для того майже виключно наказ та зброю, а тепер арсенал її засобів поширився, бо включає в собі, крім зброї, ще й політичні уступки, реформи, автономні права, права доміняльні і т. и. Роля Англії за океанами, щоб з нею на сьогодні не сталося, далеко ще не закінчена.

В самій же метрополії — на Британських островах — політичне становище неясне й неозначене. Цілий минулий рік простояв кабінет Мак-Дональда, — влада безвольна і знесилена, бо немає вона за собою більшості в парламенті, ні в країні. Існує вона, та влада, не своєю силою, а лише тому, що відповідає інтересам двох інших партій, які минулого року не готові були внутрішнє до нових виборів і тому голосували за кабінет, чи вірніше — не голосували проти нього. Тому то сучасний кабінет Labour-Party, складений виключно із соціалістичних членів цієї партії, ні в чому і ні чим за минулий рік не виявив свого власного обличчя, і вся чинність його зводилася властиво до залагодження поточних справ. Ні одної з своїх великих виборних обіцянок кабінет цей не виконав, бо зробити то було йому не по силі, престиж його в країні за минулий рік падав усе нижче та нижче і на близьку можливість нових виборів, говорячи словами самого Мак-Дональда, дивиться він зараз як на «політичне самогубство». Коли це «самогубство» станеться, сказати тяжко, але мабуть таки не пізніше весни поточного року. Цей акт матиме велике значіння для внутрішньої англійської політики, а ще більше — для європейських міжнародних взаємовідносин.

* * *

І т а л і я — четверта і остання велика держава в Європі. Минулого року внутрішнє життя її йшло під знаком все більшої і глибшої фашизації всіх державних та інших установ, усіх громадських та соціальних взаємовідносин її населення. Фашисти завіряють світ, що італійський народ цілий і без винятку — йде за ними широко і з захопленням. Перевірити це з боку тяжко. Ніякої преси по-за фашистською в Італії немає, а мурі фашистської цензури такі високі і складні, що навіть сам Мусоліні ділить свої промови і статті на дві категорії: одні — за кордон, на експорт, другі — для Італії, для внутрішнього вжитку. А в тім, і з по-за тих мурів де-що до світу доходить. Минулого року сталися в Італії певні терористичні акти, відкрито змову і антифашистські організації, а збігців — через самий швейцарський кордон — зімою по снігах — потай перейшло по-за 10.000 люду. Не так то все гаразд у фашистському королівстві, як то може здаватися самим фашистам.

Не минула Італії світова економічна криза. Тяжко її переживають і багаті країни, бідній Італії звичайно не легше за них. Але й тут знову ж таки говорити щось певне тяжко із-за тієї ж цензури. Відомо лише те, що італійська промисловість перебуває велику стагнацію, що безробіття в країні на кінець року досягло вже високої цифри — кількох сот тисяч робітників і не має тенденції припинитися; що податки до державної скарбниці вступають эле, що державний бюджет за минулий рік виказує колосальний, як на Італію, дефіцит, бо справа йде про сотні мільйонів лір. В європейській пресі промайнула навіть думка про те, що цілий останній зворот італійської закордонної політики продиктований був Мусоліні безрадним станом італійської економіки, що в цьому треба шукати основне джерело і його зближення з совітами, і його приятельства з переможеними країнами, і нарешті — його ревізіоністського походу на Францію. Скільки в тому правди, не знати, але коли там єсть її хоч трохи, то грається італійський диктатор з вогнем, що опече йому руки, як би справа потім не обернулася.

* * *

Брак місця не дозволяє спинятися на активних — середніх і менших європейських державах, хоч значіння їх не таке вже маленьке в комплексі

міжнародних взаємовідносин. Але про них можна сказати так. Ні одна з них не йде в сліди Англії, бо то не їх шлях; мало хто наслідує Францію, бо це також тяжкий взірць; більшість іде путями Німеччини та Італії. Властиво, уже за Рейном, за малими винятками, кінчається смуга твердої внутрішньої державної стабільности, а починаються простори, на яких в багатьох місцях тліють і полихають вогні ріжнорманітних конфліктів, до збройного включно. І чим далі на схід, тим їх більше і тим вони частіші, аж поки на самому сході в ССРСР не сходяться вони всі до купи, утворюючи неперестанну пожежу, що загрожує не лише совітам, але й Європі вогнем, загибеллю та смертю. Чи будуть забиті водою замирення європейські вогні, чи погасне на сході совітська пожежа, про це вкаже нам мабуть таки вже недалекий час.

Observer.

3 преси.

«... англійські газети виявляють зацікавлення й Україною» як «незалежною українською державою» після «визволення» Радянської України. Таку «самостійну» Україну англійці вважають не тільки за надійного торговельного контрагента, а й за гарантію безпеки від «червоного імперіялізму». Утворення незалежної України позбавить можливости провадити радянську пропаганду на Близькому й Далекому Сході, бо тоді Кавказ також звільниться від большевизму. У такий спосіб, мовляв, можна буде прийти до «правильної» рівноваги сил у Східній Європі, не калічучи Німеччину чи «не пригноблюючи нацменшості польським і большевицьким терором».

Так переказує за «Германією» (про це буга у нас свого часу звістка, диги: «З міжнароднього життя» ч. 1-259) «східні плани дипломатичних інтриганіє» «Пролетарська Праєда» (ч. 291 з 19. XII минулого року).

Уявляємо собі, з яким задоеогенням і приємністю прийняли цю звістку наші земляки там, на понеголеній Вкраїні... Можна бути тільки гдячним соітській газеті, що вона таки подала своім читальникам, до яких через китайський мур окупації не доходить ані вітру, ані хвилі з вільного, широкого світу, хоч де-кільки думок, які де далі все більше поширюються Еурокою.

Та слід ще побажати, що б справді таким розумінням загального значіння незаежної України перейнялися швидче відповідальні чинники європейської політики.

* * *

«Справжнє огнище миру, гуманізму, прогресу й науки».

Не треба питати, де то на грішній землі знаходиться цей райський куток. Само собою, це... ССРСР. Так принаймні запереняв в Берліні на зборах «Тогаристеа друзів нової Росії» «відомий економіст професор Гольдшміт». Йому вторує й другий вчений—юрист:

«В радянській юстиції, — заявив Галле, — вперше в історії усунуено принцип кари й замінено принципом виправлення.»

Можна говорити такі несотворені речі на віддалі, в Берліні. Але яке необмежене нахабство треба мати, щоб писати про це в газеті, яка виходить на Україні («Комуніст» ч.348 з 18.XII). Адже там в тій Аркадії щасливий, в тому «огнищі миру, гуманізму, прогресу й науки» примусові читачі, яким ще доля досі зберегла життя, з власного досвіду на собі і на своїх рідних знають оті «гуманні» «принципи виправлення», які здебільшого виправляють на віки, виправляють туди, звідки нема вороття.

* * *

Ще одна перлина з совітської преси.

«Зайві ланки радянського апарату».

Так іменує допіру скасовані наказом із Москви комісаріяти внутрішніх справ «незалежних» совітських республік постанова ЦІК і СНК СРСР. Принаймні одверто. Незабаром певно «зайвими ланками» стануть і самі «незалежні» республіки і тоді у всій красі появиться «єдина-неділима», яка поки-що соромливо прикриває наготу свою фіговим листком федерації та союзу.

* * *

Час від часу московські «єдинонеділимці», щоб показати, що вони живі, роблять галасливі демонстрації на користь відновлення «глиняної імперії». Одною з значніших таких демонстрацій за останній час — є декларація відомого спадкоємця Кутєпова ген. Мілера в англійській газеті «Сендей Таймс».

«Ми готові почати війну», — заявляє ген. Мілер, — «ми ждемо лише сприятливої міжнародньої ситуації і фінансової допомоги. Ми готові, але ждемо, коли наступить наш час. Коли Європа об'єднаними силами виступить проти комунізму, ми приєднаємося до інших армій».

Отже на мові ген. Мілера бути готовим, це означає — ждати «коли Європа об'єднаними силами виступить проти комунізму». Боїмося, що бравий генерал цього не дочекається, а коли б і дочекався, то краще йому і не потикатися на територіях бувшої Росії, що їх заселяють інші народи. Принаймні за Україну ми певні, що вона його зустріне активно вороже, бо їй однаковий московський імперіялізм — червоний чи білий чи чорний. Після Денікіна і Врангеля навряд чи Європа буде такою дурною, щоб підтримувати мерців і брати в серйоз заяви бувших царських генералів, я яких невідомо чого більше — наївности чи істерики.

* * *

В ч. 3. «Bulletin d'Information Ukrainienne» (Женева) в статті

«Le problème de l'Est Europeen et L'Ukraine» п. Дмитро Андрієвський приходить до того висновку, що

«рішення проблеми Європейського Сходу — єдине можливе рішення і єдине корисне для Європи, полягає в твердо встановленій рівновазі між трьома головними народами Сходу, організованими в три цілком незалежні держави: Україна, Польща, Росія».

Це свята праґда. Жаль лише, що п. Андрієвський не пише, по якому рецепту це все мусить бути переведено, чи так як говорить «Розбудова Нації», якої він є співробітником, чи іншими якимись способами. Не можна ж уважати справді дійсно реальним рішенням те, що

«Росія і Польща, зведені до їх натуральних кордонів, матимуть здорову політику і більш згідну з інтересами Європи».

Хто зробить це «зведення»? Якими методами, якими силами, за якої кон'юнктури і т. д. Оце цікаво було б почути від керівника «Проводу».

З широкого світу.

— Наступник Рикова на чолі ЦК Молотов виголосив докладну промову, направлену проти Франції і політики останньої у відношенні до большевиків.

— В Англії заснувався спеціальний комітет промисловців для боротьби з совітським демпінгом.

— Грецький прем'єр Венізелос мав у Римі побачення з італійським міністром закордонних справ Гранді.

— Норвезький уряд дозволив Троцькому приїхати до Осло і прочитати, по запрошенню студентського союзу, лекцію.

— В Рурському районі в Німеччині прийшло до робітничих страйків і хвилювань.

— По наказу уряду в Румунії розпущено антисемітські організації; кілька видатніших діячів цього руху арештовано.

— «Безбожний план» ССРСР передбачає закриття усіх церков до 1935 р.

— Коло Лондону помер винахідник вільного колеса для велосипеду Вінтерборн.

— Італійська газета «Неаполітанський ранок» умістила інформації, з яких видно, що ця остання держава майже догнала по силі морських сил Францію.

— На Кавказі відновили діяльність грузинські й азербейджанські повстанці. Відбулося кілька боїв з відділами ПТУ. В Баку большевики розстріляли кількох закладників.

— Папа видав належні для святкування 1500—ліття Ефеського Вселенського собору приписи.

— Італійський уряд, переводячи програм зменшення дорожнечі життя, постановив удешевити залізничний тариф.

— Через великі снігові заноси на Україні в багатьох місцях перервана залізнична комунікація.

— В Палестині відбулися вибори до жидівського представницького зібрання. Ревізіоністи одержали 20 відс. голосів, робітничка партія 46 відс. Середні партії одержали незначну кількість голосів, що вказує на поразку сіоністської екезекутиви в Лондоні.

— Італійська ескадра гідропланів під командою ген. Бальбо перелетіла через Атлантику до Південної Америки. Два апарати, однак, при відліті з Боломці розбилися, два знизилося в океані і були врятовані пароплавами.

— Пан Харт і Мак Ларен, що завзялися зробити рейд Н'ю-Йорк — Париж етапами, дісталися до Бермудських островів. Але після вилету звідти — про них жадних відомостей немає.

— Оpubліковано енцикліку Папи Римського про подружжя.

П о п р а в к а .

В передовиці ч. 1 (259) — 1 січня друкарським недоглядом випали деякі слова, а саме:

на ст. 3, рядок 14 згори слова: «і козаків», отже мало бути: «... все військо, старшин і козаків, од головного привідці до останнього рядового».

на тій же сторінці рядок 15 снизу слова: «і моменти зовнішні — статути, організація». Отже все речення повинно читатися так: «в прислужі тут стають і моменти внутрішні — бойовий дух армії, її славні традиції, її патріотизм, свідомість свого обов'язку, і моменти зовнішні — статути організація, що вилилася в сталі форми, залізна дисципліна, все те, що творить з армії моноліт».

---

7 січня б. р. в Парижі після операції по тяжкій недозі передчасно померла

Парасковія Андріївна ЛУЗНЯК,

про що з великим жалем сповіщають вбиті горем чоловік та близькі.

Похорон відбувся 10 січня с. р. в 2 год. дня на кладовищі в Монтаржі.

Хроніка.

З Великої України

† Академик Лобода: Першого січня помер академик ВУАН — А. М. Лобода («Ком.» ч. 4 з 4 січня).

† Смерть М. М. Старицької. 10 грудня померла Марія Михайлівна Старицька, дочка поета й драматурга Михайла Петровича Старицького — широко відома в театральних колах, як педагог («Пр. Пр.» ч. 293 з 21. XII).

— Нові Інститути. Совнарком України постановив відкрити в Києві та в Вінниці Фармацевтичні Інститути та в Полтаві — інститути свинарства та інтенсивних культур — всі на місцях існуючих уже технікумів або факультетів інститутів («Ком.» ч. 4 з 4 січня).

— П'ятилітній ювілей Української державної Опері. В Харківі 26 грудня відсвятковано урочисто п'ятилітній ювілей Української державної Опері («Пр. Пр.» ч. 297 з 26 грудня 1930 р.).

— Відкриття в Одесі Жидівського державного театру. В Одесі з великою бучністю відкрито жидівський державний театр за присутності представників совітської влади та професійних організацій («Пр. Пр.» ч. 297 з 26. XII).

— Перевибори сільських рад переводяться на Україну при активному спротиві з боку селянства до совітського способу переведення цих виборів, чому більшовиками значна частина селян позбавляється голосу на виборах. Так, наприклад, в Київській приміській смузі позбавлено права голосу на виборах 3,6 відс. селян, а по де-яких селах навіть

4,4 відс. («Пр. Пр.» ч. 297 з 26. XII. 1930).

— Антирелігійна пропаганда під час Різдвяних свят. Під час Різдвяних свят цього року відбулися скрізь на Україні антирелігійні демонстрації, які більшовиками улаштовувалися особливо по школах. Згідно з спеціальною постановою Наркомос'а в кожній школі виділено одного навчителя, який мусить в школі вести взагалі роботи по антирелігійному вихованню дітей і який за наслідки цієї роботи є відповідальним; для більш успішного провадження антирелігійної роботи, в кожній школі організовано з дітей спеціальні гуртки, які далі провадять між дітьми антирелігійну пропаганду. З числа дітей ще набрано в кожній школі книгонош, які розповсюджують антирелігійну літературу.

Під час Різдвяних свят по школах дітям читалися на спеціальних вечорницях виклади на теми «про релігію, соцбудівництво, про походження Різдва». Крім того читаються лекції про чудеса й моці та для дітей улаштовуються екскурсії до антирелігійних музеїв («Ком.» ч. 4 з 4. I).

— З'їзд робітників, яким доручено більшовиками переводити колективізацію. В Харківі відбувся Всеукраїнський з'їзд т. зв. «двадцятип'яти-тисячників», тоб-то тих міських робітників, яких більшовики вислали на село переводити колективізацію. З'їзд цей постановив у кожному існуючому колгоспі організувати бригади організаторів і агітаторів, які повинні зайнятися організацією нових колгоспів. З'їзд висловив також побажання, щоб усі по можливості «двадцятип'яти-тисячники» — призначалися на

голів великих колгоспів. Крім того, постановлено до весни 1932 року цілковито комунізувати сільське господарство в тих місцевостях, де працюють ці міські робітники («Ком.» ч. 4 з 4. I.).

— Матеріальне нищення селян продовжується далі. Совнарком СРСР ухвалив, щоби уряди «союзних» республік зайнялися виявленням по селах всіх куркулів для стягнення з них податку до 15 січня. Совнаркомом окремих республік та крайовим комітетам разом з тим надано «право уточнювати і змінювати стосовно до місцевих умов, ознаки куркульських господарств» («Ком.» ч. 354 з 25. XII. 1930).

— На весну не буде коней для господарчих селянських робіт. Брак корму для худоби доводить до того, що на Україні коней господарі кидають на призволяще, не маючи чим їх годувати. Навіть у колгоспах коней залишають самих собі на полях, бо немає, що їм дати їсти. По таких колгосповських полях ходять кинуті коні табунами, багато з яких гине з голоду. В колгоспах до цього спричиняється ще й те, що ніхто не хоче дивитися за кіньми взагалі. Ціна на коней впала до 3-5 рублів і то ніхто їх не купує, бо немає чим годувати. Тому у великій кількості селяне коней ріжуть на м'ясо. Появилися особливі спеціалісти на різання коней, які ходять по селах і ріжуть селянам коней за зняту з коня шкіру.

Є велика в цьому небезпека для сільського господарства, бо може бути, що на весну не буде чим селянам обробляти свої ниви («Ком. ч.» 3 з 3. I.).

— Президія ВУЦВК та Совнарком вирішили ухвалити вжити «рішучих заходів для боротьби з хижацьким нищенням коней, притягаючи винних до відповідальности» («Пр. Пр.» ч. 297 з 26. XII. 1930).

— Немає запасових частин до тракторів. Для тракторів, що працюють на Україні, відпущено центральним розподільником Москви запасових

частин для тракторів системи «Фордзон» 10 відс. і 40 відс. для тракторів «Інтернаціонал». Ремонт тракторів тому зривається і для весняних робіт усіх тракторів ужити буде не можна («Ком.» ч. 351 з 22. XII).

— Хлібозаготівлі. Завдяки спротиву селян хлібозаготівлям, большевики не можуть виконати усього плану повністю. Є такі райони, де план хлібозаготівель не виконано ще й на три чверті. Селяне приховують свій хліб, потрібний їм для прожиття зими. Але большевики, віднайшовши цей хліб, його забирають. Спеціальні бригади для розшуку схованого хліба знаходять його в смітті, в гною, а очеретах і т. д. («Ком.» ч. 4 з 4. I.).

— План хлібозаготівель на Україні до цього часу виконало тільки 200 районів. Разом з тим є 31 район, де план хлібозаготівлі виконано менше, як на 70 відс. («Пр. Пр.» ч. 297 з 26. XII).

— Залізничників рострілюють. Останнім часом, із зростом числа катастроф через недбайливість залізничників, большевики стали приміювати до винних у катастрофах суворі карни, включно до рострілу («Ком.» ч. 2 з 2 січня).

З життя укр. еміграції

У Франції.

— По Союзіві Укр. Еміграції. Організацій у Франції. 5 січня відбулося засідання Генеральної Ради Союзу. Заслухано доклади про життя в Ліоні, про поїздку п. Бойка до Громади в Тамаріс, про переговори в справі виписання до Франції нового пан-отця для української парафії, а також про улаштування заходами Генеральної Ради в Парижі свята 22 січня.

— Українська опера в Парижі. 3 січня в Парижі в перший раз виставлено заходами п. Пономаренко в оперовому вигляді «Запорожця за Дунаєм». Само собою зрозуміло, що українська публіка ждала цього дня з нетерпінням і з надією, що

вистава пройде як найліпше і буде у всіх відношеннях репрезентативною для українського мистецтва. Але, на превеликий жаль, далеко не всі надії сповнилися. Опера пройшла, але не так гладенько, як думалося.

По-перше, саля була цілком не відповідна для опери. Акустика її жахлива: кожне ухо чуло ті самі згуки, але різно тембровані, по-друге, сцена дуже мала, декораций властиво не було, оркестра складалася з 4-х душ, ціла опера була скорочена, хор малий; отже, вся увага таким чином упала на спів, на гру артистів, що мусли своїм мистецтвом відтягнути увагу глядачів від декоративної бідности. Але, на жаль, не всі й артисти були рівноцінними. Коли Карась (п. Дракулі), Одарка (п. Жіло) і Андрій (п. Горобець) і грали, і співали у всіх відношеннях бездоганно, а часом навіть (п. Дракулі і п. Жіло) натхненно, то не можна того було сказати ні про султана (п. Борисів), ні тим більше про Оксану (пані Барвінок). Перший хоч грав не зле, але був явно простужений, а друга і граля і співала нижче аматорського рівня, часом навіть пускаючи фальшиві ноти.

Отож з огляду на всі недостаті оперова вистава, що мусли дати згуковий, декоративний і мімічний ансамбль, обернулася в концерт ліпших артистів. Їм плескали в долоні, їх примушували повторювати кращі арії.

Який висновок з цього першого виступу? Мало мати енергію, смак, патріотизм і т. д., треба мати ще багато грошей. Ставити ж оперу, та щоб увсьому видно було матеріальну недохватку, не варт, більш всього для будучини, для реноме самої ж дирекції.

Чи не краще було б замість того, щоб давати бідну оперу виставу поставити оперу добре концертно?

Наприкінці зауваження дрібного характеру. Не можна опери починати з запізненням на півгодини, не можна допускати, щоби

в салі публіка палила тютюн до такої міри, щоб не видно було сцени, не можна полишати салю без всякої обслуги і примушувати публіку самій шукати місця і розміститися, як Бог на душу положить.

Проте, поминаючи все тривіальне і нещасливе, треба побажати ініціаторові вистави повного успіху в його тяжкій і маловдячній роботі популяризації української опери в Парижі.

I. Заташанський.

— Ш а л е т. 24 грудня б. р. в Громаді відбулася загальна традиційна св. вечерея. Добре удекорована саля, в якій виділяється оздоблений зеленню та квітами й рушниками новий великий портрет Головного Отамана Симона Петлюри. На салі оздоблена ялинка із свічками, навколо літерую П сервіровані столи. Крім Громадян з родинами на вечерю завітали гості: заступник Голови Генеральної Ради п. Косенко, пані генералова Є. Мешківська і 2 інженери, що приїхали з Польщі в службових справах до фабрики Гутчинсон, які висловили бажання цей вечір провести в родині українців. Добре владжена вечеря справляє гарне вражіння. Пробують різні станції по радіо. Хтось запропонував послухати Харьків, що там робиться в цей момент. Піймав Харьків. Яксь сигнали на українській мові, потім звіт про п'ятилітку та різні агітаційні викрики. Так там большевики справляють святу вечерю. Розійшлися присутні рано, бо треба було приготувати ялинку для дітей на 1-ий день Різдва.

— 25 грудня в Громаді відбулася традиційна ялинка для дітей громадян і учнів. Програма свята складався з кількох відділів. В 1-му зіграно було учнями старшої класи школи жарг Васильченка «На перші гулі». В другому — «Русалка-Жаба», п'єса казка в 2 діях Короліва-Старого, так само виконана учнями школи. Режисував обома постановками

учитель співів школи п. Г. Безносюк. 3-ій відділ складався з дитячих забав коло ялинки, з частування їх і роздачі дарунків. Гарно оздоблена саяла, по середині добре вбрана старанням жіноцтва ялинка, — переповнена дітьми різного віку. Старші стоять осторонь, бо це свято — свято дітей. Увесь час грає оркестра української молоді. Прибула на свято і дружина директора заводу пані Лянсуа з рідними. Після забав відкривається завіса на сцені і виїжджає Дід Мороз, який вітає зі святом роздає солодощі та подарунки. Тут змішалось усе, radoшам нема кінця. Кожна дитина хвалиться отриманим подарунком. Гри тривають аж до дев'ятої години, після якої влаштовано баль для старших. Велика подяка тим, що влаштували це свято.

— 31 грудня с. р. на зустріч Нового Року відбувся в Громаді баль. Несподіванкою для присутніх було появлення при згуках оркестри групи костюмованої молоді. Рівно в 12 год. Голова Громади привітав присутніх і побажав здійснення наших мрій. На вечері була так само присутня пані директорна пані Лянсуа, яку вітали так само. Потому розпочалися танці і було розіграно американську лотерею на користь українських студентів. Зібрано під час лотерей 330 фр.

Вечір пройшов мило, весело і залишив гарне враження іще тим, що не забули молодого покоління, що є надією нашою в майбутньому.

† Антін Грилецький. В ніч з 1 січня на 2 стрілом в серце позбавив себе життя Антін Грилецький, член Громади в Тамаріс. Покійний походив з Галичини. Лишив по собі старуеньку, якій допомагав, зарюбляючи тяжкою працею гроші. Був він добрим товаришем і гарним громадянином. За останній час страшенно зденерувався звістками про події в Галичині, що і привело його до трагічного кінця.

Не міг він перенести того, що довідувався про нещлю українського населення. Най буде йому земля пером на чужій стороні.

— Г а в р : Невеличкий гурток українців в Гаврі живе своїм життям, часом виступаючи і на зовень, достойно репрезентуючи українську пісню, та взагалі містечтво перед місцевим французьким громадянством. Так, ще в жовтні м. р. Товариство «Просвіта» взяло участь у місцевому святі в дільниці «Неж». Члени Т-ва в національних одностроях прийняли участь у поході вулицями. Хор під орудою п. Пухальського відспівав кілька пісень, та п. Полівкан та пані Головчинська виконали танок «Козак», за що отримали подяку від керівників свята. Увечері так само як хор, так і танцюристи повторили свої виступи. На другий день французькі газети одмітили участь українців теплими словами, згадавши і про батьківщину їхню — Україну.

— П р и ї з д М и к и т и Ш а п о в а л а до П а р и ж а . 5 грудня виїхав з Америки до Парижу п. Микита Шаповал. Виїзд зв'язаний з повною невдачею, яку потерпів в Америці п. Шаповал що-до здійснення своїх грандіозних проєктів, — видавання великої газети. Властиво все для видавання такої газети було готово, але не знайшлося лише кому на це давати гроші.

— О б м і н к а р т д' і д а н т і т е . З огляду на укінчення 1 січня 1931 року законної сили карт д'ідантіте, виданих чужинцям, що безстрочно проживають у Франції, необхідно нагадати правила обміну згаданих карт, а також і де-які інші формальності, що стосуються прав перебування чужинців на території Франції.

Отже карт д'ідантіте, яким строк кінчається 1 січня с. р. мусять бути змінені не пізніше 31 березня 1931 року. Мінати їх належить чи в Префектурі (для Парижу) чи в комісаріятах та в меріях.

В Парижі по загальному пра-

виду карт д'ідантіте міняються в дистриктах і лише де-які категорії (див. ниже) міняються в Префектурі.

Для поновлення карт треба мати стару карту, два фото і коли змінена адреса «сертіфіка де домісіль». При робітничих картах подається ще посвідки роботодавців з вказівкою платні, належно завірені комісаріятами. Нові карти видаються на два роки згідно з законом 10 червня 1929 року і за них платиться по категорії «неробочий» 100 фр., по категорії «робочий» — 20 фр. (для тих лише, що заробляють не більше 1500 фр. місячно). Жінки і діти (діти після 15 років, що вже мають карт д'ідантіте) платять згідно тих прав, які вони мають самі по собі.

Вчені, письменники, журналісти, студенти платять зменшену таксу в 20 фр., але лише в тім разі, коли мають посвідки, відповідно видані міністерством освіти, синдикатом чи дирекцією школи.

В разі необхідності з обміном карти міняти і професію в Парижі, треба для цього звертатися не до дистрикта, а до Префектури (за-ля Норд-Уест). Там же треба міняти і провінційальні карт д'ідантіте. В цьому останньому випадку треба крім всіх належних документів не 2 фото, а п'ять. Само собою розуміється, що одбувши на провінції контракти, по приїзді до Парижу, мусять мати посвідки про укінчення контракту чи його законне уневажнення. При зміні родинного стану (смерть, одруження, розвід) міняти карту належить протягом 8 день. Невиконання повищих правил про зміну карти д'ідантіте протягом трьох місяців і в разі зміни родинного стану — 8 день, тягне за собою грошеві кари і навіть судове переслідування.

З інших корисних інформацій тут слід ще згадати про такі. Зміна професії по робітничій карті допускається без нового «аві фаворабль» лише у випадку, коли чужинець має її не менше року. Хто прожив у Франції без перерви п'ять років, тому взагалі не потрібне «аві фаворабль».

Для того, щоб українцям в

карт д'ідантіте не писали «рюс», а писали законну формулу «д'орі-жін юкраїніен», треба подавати при переміні карт д'ідантіте національну посвідку від Української Місії в Парижі. До речі таку посвідку можуть діставати лише особи родом з Великої України і то визнані емігрантами.

Радиться карт д'ідантіте по можливості міняти як найшвидче, бо в багатьох випадках просточені карт д'ідантіте, хоч обмін їх і дозволяється робити протягом 3-х місяців, спричиняються до ріжних тяганин в таких урядах, як пошта і т. д.

В Польщі.

— 3 життя Українського Наукового Інституту. 16 грудня ц. р. відбувся третій з черги публічний виклад проф. К. Мацієвича на тему «Колективізація селянського господарства на Україні». Основні тези докладу зводяться до наступних:

1. Сучасна колективізація селянського господарства не є чимсь несподіваним і випадковим. Вона є дуже важливим і постійним елементом економічної програми совітського режиму. 2) У своїому розвитку колективізаційна політика мала три головних періоди: а) воєнного комунізму, коли головну увагу було звернено на комуні і артелі, і коли, не дивлячися на жорстокість цього періоду, вона засновувалася на агітації і економічних пильгах; б) другий період «Непа», коли зі схороненням економічних пильг для колхозів агітація на їх користь сильно послабла і найбільшу увагу було звернено на товариства для спільної обробки землі; і в) період третій, коли основою колективізаційної політики стає примус, поєднаний з найсуворішими заходами супроти господарств індивідуальних. 3) Результати, що досягнені в цей третій період, перебільшили усі найсміливіші очікування і розрахунки і досягнули до 60 відс. усіх селянських господарств; а та розруха, що вони внесли до сільського господарства найбільш

важливих продукційних районів викликала тимчасове припинення адміністративних старань і супроводилося значним, що досягас 50 відс., розпадом заснованих колхозів.

4) В сучасній своїй формі колективне господарство не є явищем остаточно усталеним; навпаки офіційні дані повні протиріч відносно його розмірів.

5) можна вважати установленим, що колективне сільське господарство найбільше розповсюджується в районах з більш примітивним господарством, і у нас на Україні воно в найбільшій мірі розповсюдилося в центральній і степній частинах.

6) Так само і розміри колгоспів зворотно пропорційні агрикультурному рівневі господарства: чим цей рівень менше, тим розміри більше і навпаки.

7) Продукційний ефект колективного хліборобства є поки-що дуже сумнівним навіть для колгоспів більш тривалого існування. Що торкається наново зорганізованих, то він поки яскраво негативний навіть з точки погляду совітського — с. т. постачання збіжжя для експорту і внутрішнього ринку.

8) Можна також вважати фактом встановленим, що колективне господарство при нормальних умовах залишиться в дуже незначних розмірах і очевидно у формі товариств СОЗ для використання тракторної тягової сили.

9) Георгічні передпосилки колективного господарства в тій постановці, які їм надають совітські авторитети і зокрема загальносоюзний наркомзем Яковлев, протирічать перш за все марксизмові і, що є зрозуміло, не витримують найоблажливішої наукової критики.

10) В методах здійснення, колективізації і сучасна совітська політика перейшла всі межі жорстокости та морального і фізичного гвалту.

— З життя Українського Наукового Інституту. Крім викладів публічних, що улаштовує Інститут для ширшого кола громадян-

ства українського і польського, Інститут також організовує суто наукові доклади для вузчого кола людей, що спеціально цікавляться певними науковими питаннями. Такий доклад відбувся 17 грудня 1930 р. в помешканню Інституту на засіданню Наукової колегії Інституту з участю запрошених гостей. Прелестентом був проф. В. Біднов, що виголосив реферат на тему: «Запорожський зівовник і його значіння в історії заселення Степової України». Короткий зміст цього дуже цікавого доклада ми тут подаємо:

Поява запорожських зівовників, себ-то сталих, постійних осель на широкій території вольностей Запорожського козацтва, по-за головним його осередком — Січю, стоїть в тісному зв'язку з промислом, яким жило низове козацтво (рибальством, бжільництвом, звіроловством, скотарством та хліборобством). Вже од XVI ст. маємо загальні відомості про деякі пункти перебування козаків коло Самари й нижче; од XVII ст. цих відомостей більше і вони виразніше. Князь Мишецький свідчить, що запорожці для промислів своїх живуть в своїх зівовниках, розкиданих по-над Дніпром од порогів до Лиману, по річках та степових балках, і налічче їх до 4 тисяч. Вже опубліковані документи дають опис зівовників в середині XVIII ст., їх зовнішній вигляд, приналежності господарства. Де-які зівовники, притягаючи до себе людиність, перетворюються на слободи, яких нараховують більше 50. Після знищення Січі, зівовники zostалися в руках своїх попередніх власників і спричинилися до утворення багатьох сел і навіть міст. Багато «казьоних» і панських сел Катеринославщини і Херсонщини виникли на місці зівовників. Коло зівовника Лазаря Глоби виникає слобода Половиця, яку в 1786 р. переіменовано в Катеринослав. В такий спосіб зівовники спричинилися до заселення Степової України.

В Німеччині

— В шанування д-ра Зенона Кузелі в Берлі-

ні. Комітет для вшанування 30-ліття наукової та громадської праці Др. Зенона Кузеля повідомляє, що святочна Академія, яку владили українські товариства та інституції в Німеччині, відбулася в четвер, дня 15 січня о 8 год. вечером в салі касина побіч Нового Театру коло двірця Зоологічний Город.

Програм Академії: 1. Відкриття головою Українського Академічного Товариства при Українському Науковому Інституті п. М. Антоновичем. 2. Життя й діяльність ювілята. Доповідь о. Др. П. Вергуна, асистента Укр. Наук. Інституту. 3. Наукова праця Др. З. Кузеля. Доповідь проф. унів. Д. Дорошенка, директора Укр. Наук. Інституту. 4. Культурна діяльність ювілята. Доповідь проф. унів. в Празі і члена Укр. Академії Наук в Києві Др. Смалю-Стоцького. 5. Таборова діяльність ювілята (1916-20). Доповідь сотн. УГАР. Ярого. 6. Культурна праця ювілята в Німеччині. Доповідь проф. шарлотенбургської техніки Др. Фіттингера. 7. Привітання місцевих товариств і відчитання привітів.

«Тризуб» в Галючині

— В деяких місцевостях Галючини «Тризуб», що висилалась з Парижу, и не доходить до передплатників. Примірники, які на ті ж адреси посилаються представництвом з Варшави, одержуються нормально. В одному випадкові встановлено точно, що місцева пошта самовільно не передала «Тризуба» передплатникам.

Бібліографія

— *Das geistige Leben der Ukraine in Vergangenheit und Gegenwart herausgegeben von Universitätsdozent Dr. V. Zalozieckij. Munster in Westfalen 1930. 219 стор.*

Ця книжка в колекції G. Scheibera, що має назву *Deutschtum und Ausland*, але написана вона виключно українськими вченими.

Книжка складається з двох загальних статей (проф. Д. Дорошенка і д-ра Залозецького) та з 12 більш спеціальних, написаних двома вже згаданими українськими авторами, а також професорами Д. Антоновичем, Л. Білецьким, І. Мірчуком та д-ром Кузелею.

Як показує сама назва, книжка присвячена українській культурі в минулому і сучасному і досить повно, оскільки це можливо зробити в коротких статтях, дає уяву про все наше духове національне життя. 12 вищезгаданих статей поділені так, що три з них присвячені середсвіччю (від X аж до XVI ст.) і шість XIX і XX ст. ст.

В статті проф. Дорошенка про розвиток науки і її сучасний стан на Україні справа доводиться аж до наших днів, подаються відомості про діяльність Київської Академії Наук та українських наукових установ в Празі та Берліні.

Так само проф. Білецький кінчає аж Хвильовим, а д-р Залозецький говорить в статті про модерне мистецтво, про П. Холодного і навіть згадує про сучасних малярів наших в Празі і Парижі. До кожної статті додається бібліографія, де більше українських та російських авторів, але назви їх творів подані латинкою.

Не маючи змоги зупинятися в цій короткій замітці на окремих статтях, ми гадаємо, що й цього простого опису книжки вистачить, щоб оцінити її загальне значіння. Це не є, властиво кажучи, видання «для пропаганди» про Україну, що не раз друкувалися і на німецькій, і на французькій та на інших мовах. Це майже перша спроба дати цілий том на чужій мові, де науково, хоч і коротко трактується українські проблеми. Для такої книжки читач-чужинець мусить бути вже підготованим, мусить дещо знати про Україну. Дуже влучна по своїй короткості (5 стор.) стаття Д. Дорошенка, присвячена загальній уяві що-до історії України, не може, звичайно, дати цю підготовку. Отже, книжка рахує більш на фахового читача, на німецьких докторів і професорів. В Німеччині, де в свій час багато

вже писалося за Україну, така книжка цілком на часі. Вона буде використана і фахівцями інших націй. Але вона не заповняє ту прогалину, яку ми всі відчуваємо: не дає більш елементарних, хоч і науково оброблених відомостей про Україну, свого роду української енциклопедії, яку ми конче мусимо дати чужинцям.

Книжка написана загалом об'єктивно. Політичні моменти були усунені з огляду на саму загальну тему збірника. Правда, одна фраза в згаданій історичній статті Д. Дорошенка говорить, що молода держава наша була «похована» завдяки соціалістичним інтелігентським течіям того часу. Це, звичайно, думка автора-історика, на яку він має цілковите право, бо повної об'єктивности на світі не буває.

Взагалі-ж книжка цінна і потрібна, слід привітати її появлення. О. Ш.

— J a n S l a v i k . Ruska vlada a ukrajinske hnuti pred svetovou valkou. Otisk ze Slovanskeho Prehledu, roc. XII. 1930. Praha.

Брошура ця написана на підставі архивних матеріалів, які переходять в російському історичному архіві в Празі при міністерстві закордонних справ ЧСР. Укладена вона в певній частині на підставі документів досі невідомих і неопублікованих. Спіняється вона і докладно розглядає два моменти відносин російського уряду до українського руху; подає низку офіційних документів, які відносяться до історії відомого меморандума Російської Академії Наук про українську мову і подає низку матеріалів, які вивіряють позиції до українського руху російських урядових чинників після першої революції 1905 року — за часів Столипіна і пізніших. На підставі безсторонне добраних матеріалів яскраво встає перед читачем характеристика тої системи, яку російський уряд у відношенню до українського руху виробив і засвоїв собі фактами і документами нищиться ідея про існування «єдиного рускаво народа», окремі галузі якого ніби мали можливість під охороною російського

уряду плекати свої племінні особливості.

Велика дяка від цілого українського громадянства належить чеському ученому, який взявся за розроблення матеріалів так для нас важливих і який так блискуче вив'язався з свого завдання.

Книжка заслуговує на найбільш енергійне поширення з боку українського. У високій мірі є побажаним, щоби ця книжка вийшла в перекладі, як на українську, так і на чужі мови. Вона могла б бути дуже добре використана для нашої закордонної пропаганди.

В. Садовський.

— Bulletin de l'Union Internationale des Associations pour la Société des Nations. No V. Octobre-Décembre 1930. Bruxelles. Містить такі дані про діяльність Українського Т-ва прихильників Ліги Націй: на стор. 13 у звіті про прибутки від членських внесків зазначено, що Укр. Т-во внесло 1.750 фр., на стор. 30, подаючи склад «Комісії виховання», зазначено, що представником України в її складі є проф. Смаль-Стоцький. Те саме зазначено що-до «Комісії меншостей», в якій представниками є проф. О. Шульгин і проф. Р. Смаль-Стоцький. На стор. 50 наведено основні думки проф. О. Шульгина на конференції в Данцігу в справі запитання п. Бакер про події в Галичині. На стор. 60 згадано в складі Юридично-політичної Комісії проф. О. Шульгина і проф. Р. Смаль-Стоцького. Нарешті на стор. 72 подається зміст доповіді проф. О. Шульгина в Комітеті вистудіювання питань Сходу Європи.

Лист до Редакції.

Шановний Пане редакторе,

Прошу ласкаво умістити на сторінках Вашого часопису наступного листа.

Серед робітників на металургічній фабриці від 3 років працював підстаршина Запорізької дивізії Яким Стромило, який є тяжко хворий на сухоти. Він з

1917 року аж до кінця був в складі нашої славної армії, і був кілька раз поранений в боях за волю України, потім перебував в таборах в Польщі, а врешті тяжка праця на шахтах і фабриках у Франції доконали здоров'я А. Строміла. Зараз він без праці, хворий, та без грошей. Отже дуже прошу шановних громадян, а в першу чергу бойових товаришів А. Строміла — славних Запорозців — відгукнутися на горе і не-

долю і допомогти врятувати молоді життя цієї людини.

Гроші і пожертви просимо сла-ти на адресу: Mr Martchuk, 7 Emile Zola. Tamaris (Gard).

Вірючи, що наше прохання не зостанеться без відгуку, прошу прийняти разом з нашою подякою вислови нашої пошани

Юр. Конників, сотник 6 с. с. див.

Тамаріс
6. I. 1931.

Зміст.

— Париж, неділя, 18 січня 1931 року — ст. 1. — В. П р о к о п о в и ч . Пам'яті М. М. Старицької — ст. 3. — О. Лотоцький . Ян Неціслав Бодуен де Куртене — ст. 6. — М. К о в а л ь с ь к и й . Маршал Жозеф Жофр — ст. 9. — М. Л и т в и ц ь к и й . Московське фарисейство — ст. 13. — В. С. З життя й політики — ст. 20. — І. Л. Лист з Варшави — ст. 23. — O b s e r v a t o r . З міжнароднього життя — ст. 25. — З преси — ст. 30. — З широкого світу — ст. 32. — Х р о н і к а . З Великої України — ст. 34. — З життя укр. еміграції: У Франції — ст. 35. — В Польщі — ст. 38. — В Німеччині — ст. 39. — Бібліографія — ст. 40.

Президія Головної Еміграційної Ради щиро дякує всім організаціям та особам, що надіслали свої привітання з нагоди Нового Року і прохає прийняти її взаємне привітання та побажання всього найліпшого.

Генеральна Рада Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції дякує всім організаціям та особам за привітання з Новим Роком і засилає своє взаємне привітання.

Олеся з родини Сперанських і Микола Рибачуки замість Різдвяних і Новорічних привітань складають пожертви:

Для Головної Еміграційної Ради — 5 зл.

На Укр. Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі — 5 зл.

На «Український Інвалід» в Каліші — 7 зл. і

На Українське Воєнно-Історичне Т-го — 5 зл.

Гроші для перших двох організацій надіслано представникові «Тризуба» у Польщі, для других 2-х — безпосереднє до них.

До громадянства

Листом цим звертаюся до української еміграції, що живе в Болгарії, Югославії, Чехії та Румунії, допомогти мені в справі в'язнення, як сьогодні вимовляють церковно-слов'янські тексти по різних слов'янських церквах. Мене найбільше цікавлять ось ці питання:

1. Як у вас вимовляють в церковних текстах букви: е (е чи је), и (у чи і), ъ (е, је, і, ја), г (h чи g), л, ф (ф чи т), щ (шч чи шт) ідр.?

2. Як при читанню ставлять наголоси (акценти), — чи як в місцевій вимові, чи так, як в церкві російській?

3. Чи взагалі вносять до церковної вимови свої місцеві риси і які саме?

4. Чи може читають церковні книжки тільки з російською вимовою?

Відповідь на ці питання гласково прошу слати мені: Pologne, Warszawa, ul. Stalowa, 25, m. 11.

Проф. Іван Огієнко

Звіт з улаштування ялинки для українських дітей в Парижі

Відбулася 28-го грудня 1930 року. Було записано 48 дітей; прийшло 39.

ПРИБУТОК

ВИДАТОК

Зібрано двічі в церкві під час служби Божої (43 ф. 20 с.; 33.25) фр.	76.45	За помешкання Коле'єржці	фр. 50.— фр. 30.—
По підписному листу № 1 »	61.—	Ялинка	» 25.—
» » » № 2 »	72.—	Цяцьки і книжки для дітей	» 365.20
» » » № 3 »	20.—	» для оздоблення ялинки	» 51.—
» » » № 4 »	75.—	Перевозки ялинки і іграшок	» 49.—
» » » № 5 »	60.—	Папір, клей, мішки для цукерок і т. и.	» 45.70
» » » № 6 »	85.—	Підсвічники	» 5.60
» » » № 7 »	173.—	Частування дітей	» 70.55
» » » № 8 »	155.—	Цукерки, фрукти, і т. и.	» 111.75
» » » № 9 »	70.—	За винаймання посуду	» 5.—
Усього франків	847.45	Усього фр.	» 808.80

Суму в 38 фр. 65 сент., що залишилася незужитою, має бути передано до скарбниці Українського Пластового Відділу ім. Симона Петлюри в Парижі.

Всім особам, які допомогли, чи то по збірці грошей, чи в справі самого улаштування ялинки, Комітет приносить свою подяку.

К о м і т е т

Український Драматичний Театр

під орудою Петра Шмалія

Salle du Conservatoire. 10, Rue de l'Orient. Paris 18. (metro: Blanche, Abbesses et Lamarck).

В суботу 31 січня 1931 року виставлено буде:

„ ОЙ, НЕ ХОДИ ГРИЦЮ ТА НА ВЕЧОРНИЦІ „

Народня драма із співами в 5 діях Старицького

В головних ролях виступають:

Пані М. Круглякова, О. Желізна, Л. Смірна, З. Горлевська, Н. Пелехіна, М. Гаврилова, Г. Золотовська і М. Данилюк.

Панове: П. Шмагій, Д. Манців, П. Борщ, І. Галаган, С. Топольський, Р. Кукадій, Андрій і др.

Постановка при відповідних декораціях

Білеті від 5 фр. до 25 фр. можна набути у бібліотеці ім. С. Петлюри: 11, Square du Port Royal. Paris 13-e, та в день вистави від 4-ої год. при касі театру.

Початок точно о 8.30 вечора.

Режисер П. Шмалій.

Українське Мистецьке Т-во при Громаді в Шалеті

24 січня 1931 року в Громадському театрові

18, Rue Lavoisier. Vesine-à Chalette.

дає свою чергову виставу

« ПОШИЛИСЯ В ДУРНІ »

оперета на 3 дії М. Кропивницького.

Участь беруть: п-на Н. Усенко (сопрано), пані М. Карнаухова (меццо-сопрано та пани В. Ішук (баритон), Г. Захвалінський (тенор II), Я. Калюта (тенор II), Г. Маслюк (тенор I), В. Сопільник (бас). М. Шульга (тенор II).

Дирігент В. Коєган. Режисер — М. Шульга.

Початок о 8.30 год. вечора. Після вистави балъ.

Управа Мистецького Товариства.

Українським дітям - Рідне Військо

Великий аркуш брестольського картону в фарбах що представляє піхоту, кінноту, гармати то-що — армії УНР з 1920 р.

Постатті козаків до витинання робота маляра-баталіста Л. Перфецького

Видання — «Тризуба». Найкращий подарунок нашим дітям.

Добра розвага — малим, дорослим — гарна оздоба до хати.

Ціна аркушу — 2 фр. (пересилка у Франції — 15 с. за кордон — 30 с.).

При гуртовім замовленню значна книжка. Замовляти в адміністрації «Тризуба» 42, rue Denfert-Rochereau, Paris 5-e.

НА УВАГУ БЕЗРОБІТНИМ

В Бренью — це 20 кілом. від Греноблю — є вагоновий завод, де працює наш член Громади в Греноблі п. Грушко. Там приймають маневрів і спеціалізованих маневрів. Платня від 3 фр. За подробицями та інформаціями зверталися по такій адресі: Mr. Basil Grouchko. 7. 14. Brignoud (Isère).

ВІД ГЕНЕРАЛЬНОЇ РАДИ СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФРАНЦІЇ.

Останній з'їзд Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції, піклуючись справами культурного розвитку еміграції, підготуванням культурних робітників, здатних продовжувати працю покоління, що збройно і духово боролосся за незалежність України, вирішив заснувати для своїх членів-студентів дві стипендії: одну пам'яті Пилипа Орлика, другу пам'яті Симона Петлюри.

Генеральна Рада Союзу, бажаючи в свою чергу достойно виконати підвищу прекрасну ідею 6-го З'їзду Союзу і забезпечити в сталий спосіб фонд цих стипендій, звертається з закликом до усього українського Громадянства у Франції — виявити посильну допомогу, взяти участь в збірці на фонд стипендій, які вже почато уділювати і які без постійного попогнення не зможуть функціонувати.

Кожна Громада мусить перевести у себе «тиждень українського студента». Кожен українець у Франції мусить дати свою датку у фонд студентських стипендій Союзу.

Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі

відкрита в середу: 6-9 г., в суботу: 4-9 і в неділю: 1-5 г.

В Бібліотеці можна набувати:

1. Збірник пам'яті Симона Петлюри. Видання Міжорганізаційного Комітету в Празі. Ціна 25 фр. з пересилкою у Франції.
2. Відзнаки — тризуби по ціні 4 і 6 фр.
3. Портрети С. Петлюри та Т. Шевченка по 1.50 фр.
4. Календар «Дніпро» на рік 1931. Ц. 15 фр.
5. Смаль-Стоцький: Шевченко — співець самостійної України. Ц. 2 фр.
6. Омежянович-Павленко: Україно-польська війна 1918-19. Ц. 15 фр.
7. Відриєний календарь на 1931 р. ціна 7 фр. без пересилки
8. Бочкоєвський О. І. «Т. Г. Масарик — Національна проблема та українське питання» — Ціна (без перес.) 19 фр. і на кращому папері 34 фр.

Звертатись до бібліотекаря: Mr. I. Rudicev. 11, Square de Port-Royal. Paris XIII.

Єдина адреса Редакції й Адміністрації « ТРИЗУБА »

42, Rue Denfert-Rochereau, Paris 5-e.

Для поштових переказів у Франції зостається по старому: «Le Trident»

Chèque postal 898. 50. Paris

Новий український часопис у Празі

В Празі переводиться широка акція по організації українського часопису, п. н. «Українська Справа». Часопис на початку має бути тижневий, з планом обернутись згодом у щоденний. По характеру буде позапартійний, загально-національний. Матеріально спіратиметься лише на передплатників. Членами — основниками «Української Справи» є — Інж. Марко Третет, Інж. к. Ілько Семянчук та Інж. Д-р Кость Осауленко.

До участі в часопису запрошено впаднілих українських політиків, журналістів, письменників та учених.

Ціна часопису річно: для Польщі — 18 зл., для Франції 52 фр., для Чехословаччини 60 кч., для інших країн у Європі 2 дол. та в Америці — 2. 50 дол.

Адреса: Ing. M. Trepet. Praha (Tchecoslovaquie), Liben, ul. Chelcického, s. 1435.

**Українське Т-во прихильників Ліги Націй випустило
такі брошури:**

1. «Прохання про вступ до Ліги Націй Укр. Нар. Республіки»
(разом франц. і англійською мовами). Передмова проф. Р. Смальноцького. З додатком всіх документів про визнання України. Ціна у Франції фр. 5. -

2. «Меншості». Лорд Дікінсон. Передмова проф. О. Шульгина. Переклад Г. Чикаленкової. Ціна у Франції фр. 1. -

3. «Міжнародна організація праці», переклад Г. Чикаленкової. Ціна у Франції фр. 1. -

4. «Договор Ліги Націй». Передмова Андрія Ливицького. Переклад Г. Чикаленкової. Ціна у Франції фр. 2.50.

Набувати книжки можна на складі Т-ва, 42, rue Denfert-Rochereau. Paris 5-e, а також у всіх центрах скупчення укр. еміграції у членів Т-ва.

Чистий збір від продажу брошюр піде на посилення діяльності Т-ва.

XX
Незабаром вийде книжка поезій

Є. МАЛАНЮКА

„Земля й Залізо“

Ціна 10 фр.

Замовляти в книгарні «Тризуб», 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V)

XX
„ШЛЯХОМ НЕЗАЛЕЖНОСТІ“

Орган Головної Управи Українського Центрального Комітету в Польщі, що з року 1929 виходить замість «Вістей УЦК».

Основним завданням ставить освітлення з погляду ідеологічного та популяризацію нашої державної традиції, що створена була на батьківщині українським народом в боротьбі за державну незалежність, а також розгляд важливіших питань державного будівництва на Україні.

Мстить в собі статті політичного, економічного й культурно-освітнього змісту та відомості з емігрантського життя.

Ціна ч. 1-го — 1 зл., а ч. 2-го — 3 зл.

Адреса редакції: Warszawa. Podwale 16, m. 15.

ТРИЗУБ

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснований Вяч. Прокоповичем, буде виходити в 1931 році по старому що-неділі в Парижі при участі тих самих співробітників.

Умови передплати на 1931 рік.

У Франції на рік — 80 фр., на півроку — 40 фр., на три місяці — 20 фр.
на один місяць — 8 фр., окреме число — 2 фр.

	1 рік.	1-2 року	3 місяці	1 місяць	окр. чис.
ЧЕХІЯ	80 к. ч.	40 к. ч.	20 к. ч.	10 к. ч.	3 к. ч.
ПОЛЬЩА	25 зл.	15 зл.	8 зл.	3 зл.	1 зл.
РУМУНІЯ	500 лейв	300 л.	150 л.	50 л.	20 л.
НІМЕЧЧИНА	12 мар.	6 м.	3 м.	2 м.	0,50 м.
СПОЛ. ШТАТИ П.А.	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.
КАНАДА	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.

У Парижі набувати в книгарні В. Поволоцького, 13 rue Bonaparte, Paris V.

За кордоном журнал передплачувати й набувати можна у представників Тризуба: 1) В Канаді — W. Sikewich, P. O. Box 333 Toronto, Ontario, Canada 2) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche, 45. Bucarest. 3) В Чехословаччині — П р а г а: Pl. Filonovic. Horni Cernosice u Prahy, c. 107; П о д є б р а д и — п. інж. М. Вільчек. Ukr. Hosp. Akademie Podebrady. 4) В Польщі — J Lipowicki, Podwale 16, m. 15. W a r s z a w a для грошевих переказів — пошт. рахунок 13.435 Warszawa, Jan Lipowicki. 5) В Спол. Штатах «Surma Book», 103, Av. A. New York, N. I., U. S. A. 6. В Царьгороді : M. Zabello. Posta kuturu № 224. Beyoglu. Istamboul. Turquie

---

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris(V)

Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редагус — Комітет.

Адміністратор : Іл. Косенко.

Le Gérant : M-me Perdrizet.